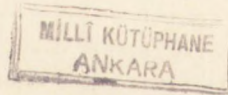

Adliye Ceridesi

T. C.

Adliye Vekilliği tarafından her ay
neşrolunur

Otuzikinci sene
5 inci sayı

ANKARA
Yeni Cezaevi Matbaası
1941

297

İ Ç İ N D E K İ L E R

No.

Sahife No.

13 İtalya ceza mahkemelerinin teşkilâtı ve İtalya ceza muhakemeleri usulü üzerinde kısa bir tetkik.....	279
<i>(Yazan: Askerî Temyiz mahkemesi B. Muddei U. Rifat Taşkın)</i>	
14 Ticaret kanununun ıslâhı hakkında fikirlerim..	287
<i>(Yazan: Ticaret hukuku Prf. Dr. Ernst Hirsch)</i>	
15 Suçluların çalıştırılmasında yeni esaslar.....	303
<i>(Yazan: Dr. Nurullah Kunter)</i>	
16 İş münasebetlerinin feshi.....	315
<i>(Yazan: Sulh hâkimi İbrahim Tekeli)</i>	
17 Yurddaşın yabancı ülkede millet aleyhine faaliyetinden mütevellit suç.....	323
<i>(Yazan: Ragıp Ögel)</i>	
18 İsviçre Borçlar ve Türk Ticaret kanunlarına göre: Limited şirketler.....	328
<i>(Yazan: Cenevre Hukuk Fakültesi mezunu Nedim Seylan)</i>	
Millî Korunma Kanununa tevfi kan resmî gazetede neşrolunan kararnamelerin tarih ve sıra numaralarını bildirir liste.....	338
Resmî gazetede intişar eden tevhide içtihad kararları tarih ve numaralarını havi liste.	339

Mecmuaya bastırılmak istenen her yazı doğrudan doğruya Vekilliğe gönderilir. Mevzuu tamamlanmamış makaleler veya eserlerin neşrine başlanmaz. Her yazı 10 satırı geçmiyecek şekilde bir hülâsaya ihtiva etmelidir. Basılmıyan yazılar geri verilmez.

İtalya Ceza Mahkemelerinin Teşkilâtı

ve

İtalya ceza muhakemeleri usulü üzerinde kısa bir tetkik

Yazan :

Askerî Temyiz Mahkemesi Baş Müddei-
umumisi Rifat Taşkın.

Asrımızın mühim hukuk kaynaklarından birisini teşkil eden 19 — Teşrinevvel—1930 tarihli İtalya ceza muhakemeleri usulü kanunu — Codice di porcedura penale — 24 — Kânunevvel —, 1925 tarihli mukad-dem bir kanunla, önceden Hükûmete verilen salâhiyete istinaden neşre-dilmiş ve 1 — Haziran 1931 tarihinde mer'iyet mevkiine konulmuştur. Bu kanunun hükümlerini tavzih ve tefsir eden bir de esbabı mucibesi vardır. Bundan başka tatbikata ait bir çok mühim hükümleri ihtiva eden muhtelif kanunlarla da bu kanun ikmal olunmuştur. Mütemmim kanunlar arasında şunlar sayılabilir: Mahkemelerin teşkilâtı — Ordina-mento giudiziari 1923 —, Cinayet mahkemeleri teşkilâtı hakkındaki kanun — Ordinamento delle cortid' assise 1935 —, Çocuk mahkemele-rinin teşkilâtı ve faaliyeti hakkındaki kanun — istituzione e funzio-namento del tribunale per i minorenni 20 Temmuz 1934 — ve nihayet ceza muhakemelerinde muhakeme ve icra masraflarına dair olan—tariffa penale — kanunu.

Ceza Mahkemelerinin teşkilâtına ve muhakeme usulüne dair olarak, 19 — Teşrinevvel — 1930 tarihli yeni ceza kanununda da bazı hüküm-ler mevcuttur.

İtalyada ceza mahkemelerinin teşkilâtı

1. İtalyada Mahkemelerin teşkilâtında, 1848 tarihli Albertini teşki-lâtının bazı esasları muhafaza edilmiştir. Bu esaslar, İtalyada Monarşik Devlet formunda cari olduğu gibi, bu gün de faşist Hükûmet aynı esasları-muhafaza etmiştir. Mahkemelerin teşkilâtı kanunla tanzim ve tesbit edil-miş ve mahkemelerin vazife ve salâhiyetleri de yine kanunla ve umumî kaideler şeklinde tanzim olunmuştur. Bazı muayyen kimseler veya vak'-

lar için istisnai mahkemeler teşkili caiz değildir. Hiç bir kimse kendi kanunî hâkiminden uzaklaştırılamaz. (Teşkilât kanunu Madde: 70, 76).

Hâkimler, vazifeleri ve şahısları itibariyle müstekildirler; teşkilâtı esasîye hukuku bakımından hşususî bir mevki işgal ederler: Hâkimler azledilemez, değıştirilemez, gerek Hükümet ve gerek Hükümet makamları adliye idaresinin dahilinde ve haricinde, hâkimlere talimat ve emir vermek hakkını haiz olmadıkları gibi, hükümlere de bilâ vasıta müdahale edemezler. Umumî surette olarak Hâkimler Kral tarafından tayin olunurlar. Hak ve Adaleti Kral namına tatbik ederler. Fakat bu yüzden hâkimlerin istiklâli prensibine dokunulamaz. Af hakkı Krala aittir. Adliye kuvveti huzurunda icra kuvvetini müddeiumumiler (publico ministero) temsil ederler. Müddeiumumiler bir silsile teşkil ederler ve adliye nazırının yüksek idaresi altında bulunurlar [*]

2 — Hâkim ehemmiyeti az olan ceza işlerinde münferit olarak faaliyetinde bulunur — gindice singolo o monocratico — ; sair işlerde müteaddit hâkimler müştereken hüküm verir — magistra collagiale —

Müteaddit hâkimlerden müteşekkil mahkemelerde, reisin mevkii, gerek duruşmalarda ve gerek duruşma haricinde çok kuvvetli ve yüksektir. Müteaddit hâkimler hüküm verirken, hâkimlerin ekseriyetinin re'yi muteberdir.

Şu cihet de ayrıca söylemeğe şayandırki, meslekden olmayan laik hâkimler, meslekden olan hâkimlere nisbetle daha zayıf bir mevkidedir. İleride tafsilâtile göreceğimiz gibi, meslekden olmayan ve halk arasından gelen bu Hâkimler yalnız cinayet mahkemelerindeki muhakemelere iştirak ederler (Çocuk mahkemeleri hakkında 8 numaraya bakınız); ve hat-ta kendilerinin reddi ve yerlerine kriminoloji mütehassısı ehlihibre ikamesi hakkındaki müzakerelerde rey vermek hakları da yoktur. [*]

3 — İtalyada ceza mahkemelerinin kuruluşu tarzı iki kısma ayrılır: Birincisi umumî mahkemeler — giudici penali comuni — diğeri de hususî mahkemeler — giudici penali speciali — dir. İlk derecede hak mer-

[*] 1938 senesinde adliye nazırı ile hâkimlerin davetli oldukları kabul resminde Duçe şunları söylemiştir:

“ Umumî kuvvetlerin taksimi nazariyesi artık ortadan kalkmıştır; Devletin kuvvetleri bir küll, bir vahdet teşkil eder; umumî kuvvet taksim olunamaz; Devletin bünyesinde, yalnız fonksiyon itibarile, bir taksim mevcuttur. Binaenaleyh hüküm vermek salâhiyeti de bu husus için te'sis edilmiş olan yüksek makamlara tevdi olunan bir Devlet fonksiyonudur.”

[*] İtalyada ehlihibre laik hâkim sıfatile hâkimlik sandalyasını işgal eder. Bu mes'ele 1938 de Romada inikad eden beynelmilel Kriminoloji kongresinde çok hararetili bir surette münakaşa edildi. Ceza muhakemelerinin basitleştirilmesi, ve sür'atlendirilmesi hususunda serdolunan tetbirlerden biri olmak üzere bu mes'ele bir çok müellifler tarafından tavsiye edilmektedir.

cii olan umumî mahkemeler : 1 Pretura, 2 Tribunal, 3 cinayet mahkemeleri, 4 çocuk mahkemeleridir. [*]

Normal mahkemelerden, mahkemeler — Tribunal — ve istinaf mahkemeleri anlaşılır. Davaları son derecede rü'yet eden mahkeme ise, Temyiz Mahkemesidir.

Mahkemelerin iş itibarile olan salâhiyeti (vazife) — *competenze per materia* — cezayı müstelzim fiil hakkında kanunda gösterilen cezanın nevi ve yüksekliği ile tanzim olunmuştur.

4 — İlk derece mahkemesi — La pretura — dır. Bu mahkemede daima münferit bir hâkim hüküm verir. Bunun vazifesi — *competenza inferiore* — gittikçe artmaktadır. 1937 senesinde neşrolunan resmî bir istatistikde ceza işlerinin yüzde 71 ine bu mahkemede hüküm verildiği tesbit olunmuştur. Pretura en çok üç sene hürriyeti bağlayıcı cezaları [**] ve bin biri tecavüz etmeyen para cezalarını [***] istilzam eden suçlar hakkında hüküm verir. Müddeiumumî hâdisenin hukukî veya maddî cihetlerinden ağır bir ceza işi olduğuna kanaat getirir veyahud sair ahval ve şerait icap ettirirse işin Tribunale sevkini emredebilir. Bu emre itiraz edilmez. (Usul § 31)

5 — Preturadan sonra en yakın yüksek mahkeme — il tribunal — tribunal dır. Bu mahkeme az çok bizim asliye mahkemelerine tekabül eder. Bu mahkemede laik hâkim yoktur. Tribunal mesleki üç hâkimden teşekkül ederek hüküm verir. Bu mahkeme orta derecedeki suçlar hakkında bir ceza mahkemesidir. — *competenza media* - Tribunal umumî mahkemelere taallük eden ceza işlerinden, sulh hâkimlerinin ve keza cinayet mahkemelerinin salâhiyetlerine dahil olan bazı suçlar hakkında hüküm verir (ceza muhakemeleri usulü kanunu, madde 30); şöyleki: Bunlardan sulh hâkimlerinin salâhiyetlerine dahil olan işler eğer müddeiumumî tarafından - Tribunal - a sevk edilmiş ise bu mahkeme bu davaları rü'yet eder. Bunlardan başka - Tribunal - sulh hâkimlerinin hükümlerine karşı vukubulan istinaf - *appello* - taleplerini de tetkik ve istinaf derecesinde hüküm verir. (Ceza Muhakemeleri Usulü § 512).

6 — Tribunal dan verilen hükümler hakkındaki istinaf talepleri istinaf mahkemesinde - la corte d' *appello* - tetkik ve rü'yet olunur. İstinaf mahkemeleri dört meslekî hâkimden teşekkül eder. (Ceza Muhake-

[*] İtalyada sulh mahkemeleri — *Uffici di conciliazione* — yalnız hukuk işlerine bakar. Bunların ceza davalarını rü'yet etmeğe salâhiyetleri yoktur. İtalyada 1350 sulh hâkimi, 140 mahkeme, 90 cinayet mahkemesi, 18 istinaf mahkemesi vardır.

[**] Cinayet fiilleri hakkında muvakkat bir zaman için hürriyeti bağlayıcı ceza, (*reclusione*), kabahat fiilleri hakkında hürriyeti bağlayıcı ceza, (*arresto*) dır.

[***] Para cezası cinayetler ve cunhalar hakkında (*Multa*), kabahatlar hakkında (*ammenda*) dır.

meleri Usulü § 513) bu mahkemelerin dört kişiden tereküp etmesi şayanı taaccüptür. Hukuk işlerinde istinaf mahkemeleri beş kişiden tereküp eder. Bir istinaf mahkemesinin merkezi olmayan bazı büyük şehirlerde, müstakil senetolar (bir istinaf mahkemesinin ayrıldığı müteaddit daireler) mevcuttur.

7 — Teşkilât noktasından istinaf mahkemesi ile (Tribunal ile değil) hem âhenk olarak en yakın birinci derece mahkemesi olmak üzere cinayet mahkemeleri - La corte d'assise - mevcuttur.

Her bir istinaf mahkemesi mıntakasında bir veya müteaddit cinayet mahkemeleri teşkil ve her cinayet mahkemesi de müteaddit şubelere - senato - taksim edilmiştir. Cinayet mahkemelerinin adedi ve mıntakaları ve merkezleri kralın dekresi ile tayin olunmuştur.

Cinayet mahkemelerinin vazifesi ağır cinayet işlerini muhakeme etmektir. - Competenza superiore; yani bu mahkemeler, kanunun ölüm, müebbet ağır hapis ergastolo -, yahut sekiz seneden aşağı ve on iki seneden yukarı olmayan hapis - reculsione - cezaları ile cezalandırdığı fiilleri muhakeme eder. (Ceza Muhakemeleri usulü kanunu § 29)

Cinayet muhakemeleri meslekî hâkimlerle laik hâkimlerden - giudice misto popolare e togato - tereküp eder. Cinayet mahkemelerinin hususî olan karakteri bu laik hâkimlerle tebarüz eder.

Cinayet mahkemeleri yedi azadan tereküp eder:

a) Mahkemenin reisi olarak istinaf mahkemesi senato reislerinden bir zat,

b) İstinaf veya asliye mahkemesi azasından bir zat,

c) Beş laik hâkim - assesori .

Meslekî hâkimlerle laik hâkimler müşterek bir birlik teşkil ederler. Laik hâkimler de, meslekî hâkimler gibi, kanunla bağı ve binaenaleyh mes'uldurlar. Hem fiile ve hemde kanuna taallük eden mes'eleler üzerinde ve keza mücrimiyet ve ceza mes'eleleri hakkında meslekî hâkimlerle birlikde hüküm verirler.

Laik hâkimlerin intihabı usulü mufassal bir surette tanzim dunmuştur. İtalyan tâbiyetinde olmaları, siyasi ve umumî haklara sahip bulunmaları erkek ve en aşağı otuz yaşını bitirmiş ve binaenaleyh hayatta tecrübe görmüş olmaları lâzımdır. Azamî yaş haddi 65 dir.

Laik hâkimlerin her şeyden önce maneviyat ve ahlâk cihetinden çok yüksek bir karakter sahibi olmaları ve siyasi cihetten de emin kim-selerden bulunmaları meşruttur. Bunların faşist partisinin âzası olmaları, muayyen bir mevki ve meslek ve sanat sahibi olmaları da mecburidir. Diğer cihetten, laik hâkimlik ile te'lifi kabil olmayan bazı hususlar da vardır. Meselâ askerlik ve polis hizmetleri, adliye hizmetleri, avukatlık

gibi. Laik hâkimler Adliye Nazırının teklifi üzerine kralın dekresi ile tayin olunurlar.

8. İlk derecede ve keza istinaf derecesinde umumî mahkemelerden olmak üzere çocuk mahkemeleri vardır. — İl tribuna per i minorenni. Bu mahkemeler mütehassıs hâkimlerden teşekkül ve mahdut vemuayyen kimseleri mukakeme eder. Fakat bunlar da tamamilе umumî mahkemelerden sayılır.

Başlangıçda, çocuk mahkemeleri adliye idaresi tarafından, idare yolu ile tertip ve tanzim edilmiş ve mevcut mahkemeler nezdinde hususî hey'etler teşkil edilmişti. 1908 senesinde Adliye nazareti çocuklar tarafından işlenilen cezayı müstelzim fiilleri, mümkün olduğu kadar, muayyen hâkimlerin elinde birleştirerek ve muhakemelerini bunlara tevdi ederek gençliğin imkân nisbetinde, diğer yaşlı suçlularla temasının önüne geçmek istemiştir. 1930 senesinde, altı büyük şehirde, çocuklar tarafından işlenilen suçlar için, mahkemeler nezdinde hususî hey'etler teşkil olunmuştur. 1930 tarihli Ceza Muhakemeleri Usulü kanunu da bu lhususda yeni hükümler vazetmiştir. Bu kanunun 40 ıncı maddesininin üçüncü fıkrasında, müddeiumumilerin gençler aleyhindeki davaları, yaşlı bir suç ortağı olmayan hallerde, istinaf mahkemelerinin bulundukları mahaldeki adliye idarelerine tevdi edecekleri yazılıdır. 1934 tarihli çocuk mahkemeleri kanunu, mufassal hükümlerile, çocuk mahkemelerinin kaza salâhiyetlerini tanzim ve mütehassıs çocuk mahkemeleri teşkilâtını ilkmal etmiştir.

Çocuk mahkemelerinin esas itibarile teşkilâtını, yukarıda gösterilen her iki şekilde, müstakil hususî mahkemeler veya umumî mahkemeler nezdinde hususî hey'etler teşkil ile - tanzim etmek suretile İtalyanlar ilk derece için bir bidayet ve ikinci derece için de yüksek bir mahkeme vücuda getirmişlerdir. Herbir istinaf mahkemesi merkezinde veya hey'etlere ayrılmış olan istinaf hey'etleri nezdinde birer çocuk mahkemesi mevcuttur. Çocuk mahkemeleri üç azadan teşekkül eder: Reis olan istinaf mahkemesi azası mertebesinde bir hâkim, meslekî diğer bir hâkim ve bir de biologi, psichiatri, criminalantropoloji veyahah pedagoji işlerinde tecrübeli ve umumî selâmet ve terbiye işlerinde hizmet eden bir vatandaş (çocuk mahkemeleri kanunu § 2). Bu son hususî hâkim üç sene müddetle Kral tarafından tayin olunur. ve fahri olarak hizmet eder. (Çocuk mahkemeleri kanunu § 6). Bu teşekkülün, çocuk mahkemelerine ehliyetlerini isbat etmeleri ve sırf hukukî mahiyette olmayan haller üzerinde de hüküm ve karar vermeleri ve bilhassa yolunu şaşırmış olan gençlerin cemiyet hayatına iadelerine gayret etmeleri vazifeleri cümlessindendir.

Çocuk mahkemelerinin hükümleri aleyhine, istinaf caiz olan hallerde, istinaf mahkemelerinin hususî hey'etleri nezdinde istinaf olunur. Bu istinaf mahkemeleri de, diğer senatolar gibi, dört azadan teşekkül eder. Yalnız meslekî hâkimlerden birisinin yerine, birinci derecedeki çocuk mahkemelerinde olduğu gibi, mütehassıs bir vatandaş tayin olunur. Bu vatandaş hâkim de hâkim kisvesini giyer.

Çocuk mahkemeleri hakkındaki kanunun birinci maddesine nazaran, pek küçük yaşdaki çocuklar için çocuk mahkemelerinin bulundukları binanın içinde bir bakım enstitüsü, bir talim ve terbiye evi — casa di rieducazione per minorenni — bir islahhane ve bir de çocuk hapisханesi te'sis olunmuştur. Bütün bu te'sisat — centro di rieducazione dei minorenni — ismi altında müşterek bir müessese teşkil eder.

Her bir çocuk mahkemesi nezdinde, faşist kadınlar hey'etinin bir bürosu mevcuttur. Bu kadınlar çocuk mahkemelerinin en büyük bir yardımcısıdır.

Çocuk mahkemelerinin vazife ve salâhiyetlerine gelince: İş itibarıyla olan vazifeleri çok geniştir. Yalnız ceza işleriyle tahdit edilmemiştir. Medenî ve idare hukukuna taallük eden işlere kadar teşmil edilmiştir. (Çocuk mahkemeleri kanunu §§ 25 ve müteakip, § 32). Bu husus kakkıda esbabı mucibede şunlar yazılıdır: Gençliğin saadetini, inkişafını temin etmekte muamması bir vahdeti icap ettirir ve binaenaleyh bu muammaya temas eden bütün mes'eleler tek bir devlet organında cem edilmek icap eder. Şu halde çocuk mahkemeleri bir ceza mahkemesi olmakla beraber aynı zamanda bir de aile mahkemesidir.

Çocuk mahkemelerinin ceza işlerinde, iş itibarıyla olan vazifeleri, umumi mahkemelerin vazifelerine dahil olan ve 18 yaşından aşağı gençler — minori degli anni diciotto — tarafından işlenilen bütün suçları muhakeme etmektir. (Çocuk mahkemeleri kanunu § 9 fıkra 1). bu suçların bir cünha ve yahut bir cinayet — delitti — ve yahut bir kabadiri — contravvenzioni — fiili teşkil etmesinde bir fark yoktur. Şu halde gerek sulh mahkemeleriyle asliye ve gerek cinayet mahkemelerinin işlerini çocuk mahkemelerinin vazifesi dahiline girmektedir. Eğer 18 yaşından yukarı bir suç ortağı da mevcut bulunuyorsa, çocuk mahkemelerinin vazifesini tesis etmek için istinaf mahkemesi nezdindeki baş müddei umuminin, muhakemenin tefrikini emretmesi iktiza eder. Bu emir ile duruşma açılmadan önce verilebilir. (Çocuk mahkemeleri kanunu § 9 fıkra 2 ve 3). Bu salâhiyetin nadiren istimali tavsiye ve tamim olunmuştur. Çocuklara ait olan muhakemelerin bu suretle tefrikine ancak esası maniler mevcut olmadığı takdirde emrolunur; bu da muhakemenin nevi ve mahiyetine, ve mevcut delillere ve sair ahval ve şeraite göre takdir olun-

nur. Umumi surette sulh hâkimlerinin vazifelerine dahil olan bir suç-
dan dolayı bir çocuk mes'ul olursa müddeiumumi, cezayı müstelzim olan
fiilin mahiyetine ve nevine ve yahut çocuğun çocuk mahkemesinin bulun-
duğu yere kadar sevkinin müşkül olması gibi sebeplere binaen işi istis-
nâî bir surette olarak sulh hâkimine tevdi edebilir. (Çocuk mahkemeleri
kanunu § 10). Fakat bu salâhiyetin kanunun ruh ve manasını değiştire-
cek şekilde tevsi edilmemesi de tamim edilmiştir. Şu halde çocuk mahke-
melerinin merkezinde bulunan sulh hâkimlerine bu suretle hiç bir iş ha-
vale edilemez.

9. Normal mahkemelerden en yüksek İtalyan mahkemesi Temyiz
Mahkemesi — la corte di cassazione — dır. Bu mahkeme temyiz talep-
leri hakkında hüküm verir. Temyiz mahkemesi kanunların doğru bir
surette tatbiki ve tefsiri ve hükümlerin ve içtihatların tevhidî gibi mü-
him bir vazife ile mükelleftir. Temyiz Mahkemesinde üç tane ceza sena-
tosu vardır. Ve her senato yedi azadan tereküp eder. İşlerin tevzi ve
taksimini Baş Reis tanzim eder. Kanunda hususî surette tayin edilmiş
olan haller hakkında, senatolardan teşekkül eden Umumi Hey'et — se-
zioni penali unite — karar verir. (Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
§ 547). Temyiz Mahkemesi Baş Reisi dahi, hususî bir ehemmiyeti haiz
olan mes'eleleri kendi teşebbüsü ile ve yahut Temyiz Baş Müddei umu-
misinin talebile Umumi Hey'ete tevdi ve bir karar alabilir. (Ceza Mu-
hakemeleri Usulü Kanunu §§ 530, 534). Umumi Hey'etin içtimai için
on beş, yani her hey'etden beş azanın mevcut bulunması şarttır.

10. Umumi mahkemelerin yanında bir çok hususî mahkemeler de
mevcuttur. Bu mahkemeler umumi mahkemelerden şöyle ayrılır:

Bunlar ya mahdut ve muayyen ceza işlerini veyahut muayyen şa-
hısları muhakemeye mezdurlar. Bu mahkemelerde hüküm veren uzuv-
lar, adliye idaresinin dışında olan kimselerdir.

Senato, yani teşriî kuvvetin birinci kamarası — Alta corte di gius-
tizia — sıfatile senatörlerin ve ikinci kamara tarafından itham ve aley-
hinde dava ikame edilen nazırların cezayı müstelzim fiilleri ile devletin
şahsiyetine karşı olan ağır cinayetleri (Esas teşkilât kanunu §§ 36, 37
muhakeme eder. Bu salâhiyeti hususî bir kaza salâhiyeti suretile değil,
belki bir devlet kazası suretile tavsif etmek daha doğru olur. Devletin
şahsiyetine karşı olan cinayetleri, Kral tarafından tevdi edilmişse,
senato muhakeme eder. Krallık tarafından parlâmentoya sevk edilmeyen
ve devletin şahsiyetine tevcih edilen diğer suçlara gelince; bunlar hak-
kında — Tribunale speciale per la difesa dello stato — ismindeki fev-
kalâde Devlet Müdafaa Mahkemesi salâhiyetlidir.

Fevkalâde Devlet Müdafaa Mahkemesi ordu veya Faşist milis gene-

rallarından bir reis ile yüksek rütbeli dört milis subayından — giudice — ve bir de askeri adliye memurlarından intihab olunan ve rey sahibi olmayan raportörden — relatore senza voto — terekküb eder. Dört milis subayın ordudan terhis edilmiş veyahut hukuk tahsili görmüş subaylardan olması meşruttur. Mahkemenin âzaları hükümet reisi ve birinci nazır tarafından tayin olunurlar. Mahkemenin içtima mahallini ve hangi kumandanın refakatına verileceğini de hükümet reisi ve birinci nazır tayin ve tesbit eder. Fevkalâde mahkemenin vazifesi, yukarıda bahsolunduğu veçhile, devletin şahsiyetine karşı olan cinayetleri — deletti contro la personalita dello stato — yani Umumi Ceza Kanununun hususi kısmının birinci faslında tesbit ve tanzim edilmiş (§§ 241 ilâ 313) olan ve vatana ve devlete hıyanet ve casusluk fiillerine taallük eden suçları muhakeme etmektir. Mahkemede kara ordusuna aid olan Askeri Ceza Kanununun hükümleri tatbik olunur. Hükümler aleyhine hiç bir kanun yoluna müracaat olunamaz. Yalnız muhakemenin iadesi — revisione — caizdir.

Fevkalâde mahkeme, esas itibarile muvakkat bir karakteri haizdir. 15 — Teşrinisani — 1926 tarihli kanun ile beş sene müddetle teşkil edilmişti. Fakat bundan sonra mütemadiyen bu müddet uzatılmıştır.

Daha ziyade icra kuvvetinin nüfuzu altında bulunan diğer hususi mahkemelere gelince: — Giurisdizioni penali amministratif — burada idari sahadaki cezai kaza göze çarpar. Bunlar da normal askeri mahkemeler ve örfi idare ilanı halinde teşkil olunan askeri mahkemeler, deniz ticaret mahkemeleri, konsoloshane mahkemeleri ve müstemleke hususi mahkemeleridir.

Hususi mahkemelerin hükümleri aleyhine, hilâfına dair bir hüküm mevcut değilse (meselâ bir devlet müdafaası mahkemesinin hükümleri aleyhine kanun yoluna müracaat olunamaz) temyiz yoluna müracaat caizdir. (Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu § 528).

Devam edecektir.

Ticaret kanununun ıslâhı hakkında fikirlerim
Son kısım: Tadilât teklifleri

Esbabı Mucibeli Kanun Projesi

Esbabı Mucibe

1. Umumî kısım

Yazan:

Tic. Huk. Prof. Dr. Ernst Hirsch

1 — Ticaret kanununun tadilini düşündüren asıl sebep bu kanunla Kanunu Medeni ve Borçlar kanunu arasındaki ahenksizliktir. Mezkûr ahenksizlik ise iki sebebe irca olunabilir:

a) Mer'î olan Ticaret kanunu projesini ihzar edenler, Mecellenin kaldırılıp bunun yerine İsviçre kanunlarının kaim olacağını hesabâ katmamışlardır. Her memleketteki Ticaret kanunu o memlekette mer'î olan Medenî Hukuka dayandığı gibi Türk Ticaret kanunu da Mecelle hükümlerine istinat ediyordu. Ticaret kanunu için esas olarak kabul edilen Mecellenin ilgası ve İsviçre kanununun iktibası Ticaret kanunu ile Medenî Hukuk hükümleri arasında vücudu zarurî olan ahengi tamamen bozmuştur.

b) İsviçrede Kanunu Medeni ve Borçlar kanunu yanında ayrı bir Ticaret kanunu yoktur. Ticarete müteallik hususî hükümler mezkûr iki kanun dahilindedir. İsviçre kanunlarının iktibasında Ticaret Şirketleri, kıymetli evrak ve unvanı ticarete müteallik İsviçre Borçlar kanunun üçüncü kısmı Türkiyeye idhal edilmediği halde, Kanunu Medenî ve Borçlar kanununun diğer kısımlarında bulunan Ticaret hükümler tay edilmemiştir.

(Meselâ K. M. 19, 52, 54, 159, 387, 406, 732, 745, 864, 870, 871, 874, 893, 902, B. K. 7. 35, 78, 91, 92, 103, 114, 115, 187, 188, 209, 212, 307, 308, 399, 409, 416 - 456, 473 - 477, 504, 505 v. s.) Aynı hadiselere müteallik hükümlerin Ticaret kanununun da bulunmasından doğan ihtilâf, mezkûr hükümler arasında mühim farklar mevcut olduğundan ve her üç kanun aynı günde meriyete girmiş bulunduğundan mutad tefsir usullerile bertaraf edilememiştir.

2 — Bu ahenksizlik iki şekilde telif edilebilir:

a) Ticaret kanununun ilgası ve İsviçre Borçlar kanununun geçenlerde tadil edilmiş olan 3 — 5 inci kısımlarile İsviçre Sigorta kanununun iktibası.

b) Ticaret kanununun islâhı ile.

3 — İkinci yol aşağıdaki sebeplerden dolayı tercihe şayan görülmüştür:

a) Sayılan İsviçre kanunlarının Türk ihtiyaçlarına uygun olup olmadığı keyfiyeti, ince bir tetkike mevzu teşkil etmeden kabulü hakkında katı bir karar verilemez. Bu tetkik ise, uzun bir zaman ister. Hususile İsviçre kanununun Ticaret Şirketlerine müteallik hükümleri daha liberal umdelere istinat ettiğinden bunların Türkiyede hâkim olan Devletçilik prensibile nasıl telif edilebileceği cayı sualdır.

b) Büyük harpler iktisadi saha üzerine derin tesirler icra ettiğinden dolayı daima Ticaret Hukukunun esaslı surette tadilâtına âmîl olur. 1914 — 1918 senesindeki dünya harbinden sonra olduğu gibi, şimdiki harbin sonunda da böyle bir cereyan beklenebilir. Bu harbin neticesinde zuhûr eden iktisadî ve dolayısıyla hukukî değişikliklerin ne dereceye kadar bugünkü İsviçre Ticaret hükümlerile telif edilebileceği düşünülmeğe değer bir husustur.

c) Bütün Devletlerin Ticaret kanunu en mühim kanunlardan birini teşkil eder, zira Devletin iktisat ve ticaret hayatında esas teşkilât kanunu mahiyetindedir. Ticaret erbabı meri olan bir Ticaret kanununa alışıktan sonra mezkûr kanunun kaldırılması ve yerine başka prensiplere göre tertip ve tenzim edilen yabancı bir kanunun iktibası ticaret ve iktisat sahasında derin bir sarsıntı, karışıklık ve emniyetsizlik vücade getirebilir. Bundan dolayıdır ki zaruri olan sebepler mevcut olmadıkça bütün vazii kanunlar mezkûr radikal tetbiri tatbik etmekten ziyade meri olan kanunu ihtiyaçlara uygun bir surette tadil etmeğe çalışırlar.

d) 4. 10. 1926 tarihinden beri meri olan Türk Ticaret kanunu noksan bir kanun manzarasını arzetmez. Bu kanunla Kanunu Medeni ve Borçlar kanunu arasındaki ahenksizlikten sarfınazar edilirse alelittlak Ticarete müteallik birinci kitapta tadile muhtaç olan hükümlerin adedi çok değildir. Bu tadil işi harbin sonuna kadar tehir edilebidiği halde ahenksizliğin bertaraf edilmesi zarurî ve acil telâkki edilmek lâzımdır.

4 — Bu durum karşısında Ticaret kanununun islâhı yalnız mahdud bir çerçeve dahilinde teklif olunmuştur. Bugünkü reformun yegâne gayesi, Ticaret kanunu ile Medeni kanun ve Borçlar kanunun arasındaki ahenksizliği bertaraf etmektir. Mezkûr gayeye varmak için zaruret nisbetinde ve halin icabına göre:

a) Lüzumsuz olan hükümler ilga,

b) Ehemmiyetli olan noksanları telafi maksadile bazı hükümler ilâve,

c) Tab ve tercüme hataları tashih ve mana ifade etmiyen yahut sui tefehhümü mucip olan cümleler islâh edilmiştir.

II. Hususî Kısım

Yukarıki umumî esbabı mucibeden sonra her maddenin tadili hakkındaki teklifle birlikte, o maddeye müteallik hususî esbabı mucibe vermeği muvafık bulduk.

Madde 1 : Muaddel şekil

« Ahkâmı ticariye bilcümle mevadî ticariye hakkında caridir ».

Esb. Merî kanunda kullanılan *kavanini ticariye* tâbiri doğru değildir. Zira ifade edilmek istenilen *ahkâmı ticariye* olup bunlar Ticaret Kanununda, Borçlar Kanununda, Medenî Kanununda ve sair bir çok hususî ve talî kanunlarda yer almıştır. Kezalik 2 inci maddenin son cümlesinde kullanılan *ahkâmı medeniye* tabirile, birliğin temin edilmesi bu şekilde tadili icap ettirmektedir. Mezkûr maddelerle yapılmak istenilen tefrik, kanunlar arasında olmayıp, hükümlerin mahiyeti hususundadır. Ticarî ahkâm — medenî ahkâm (Ders kitabım: cilt I No: 52,53).

Madde 2 : (Muaddel birinci cümle) .« Mesaili ticariye kanunen muteber mukavelâtın ve böyle bir mukavele bulunmadığı halde *ahkâmı ticariyenin* sarahat veya delâletile halledilir.»

Müteakip cümleler aynen bırakılmıştır.

Esb. Birinci madde esbabı mucibesine bak.

Madde 4 : Muaddel şekil. (Kanunu medenî Mucibince *haklarını istimale ehil olan her ferd*, şahsı veya nevi ticareti hakkında bir memnuiyeti kanuniye olmadıkça icrayı ticaret edebilir. Küçük ve mahçurların Kanunu Medenî hükümleri dairesinde ticaretle iştigal etmesi halinde, kanunî mümessillerinin yukarda zikredilen şartları haiz bulunması icap eder).

Esb. «Emvali hakkında tasarrufatı kavliyesi muteber olmak » tabiri eski hukuka has olup, yeni kanunlarımızın hiç birinde, ve bilhassa medenî kanunda kullanılmamaktadır. Binaenaleyh, yanlışlıklara mahal vermemek için bu tabirin değiştirilmesi zaruridir. Kezalik, medenî kanunumuzca 18 yaş olarak kabul edilen rüş sininin ayrıca tekrarına lüzum yoktur.

Küçük ve mahçurların bir meslek ve sanatla istigali şartları medenî kanunumuzun 284, 387, 396, 405. 7, 406.3 de tanzim edilmiştir.

Binaenaleyh 5 ve 6 inci maddeler lağvedilerek 5 inci maddenin son cümlesi aralarındaki rabita dolayısıyla, 4 üncü maddeye ilâve edilmiştir. (Ders kitabım: cilt I No: 100 — 104).

Madde 5 — 6 : Lağvedilmiştir.

Esb. 4 üncü maddenin 2 inci fıkrasındaki esbabı mucibeye bak.

Madde 7 — Lağvedilmiştir.

Esb. Kanunu Medenin 159 uncu maddesi aynı hususa mütealliktir. (Ders kitabım: cilt I No: 105, 106).

Madde 9: Meri metne aşağıki fıkralar ilâve edilmiştir. «Küçük ve mahçurlar namına, kanunî mümessillerinin ticaretle iştigal etmesi halinde, tüccar sıfatı, temsil edilene racidir. »

« Diğer kanunlar mucibince, ticaret siciline veya ticaret ve senayi odalarına kayd olunmaya mecbur cemiyet ve müesseseler de tüccar sıfatını haizdir. »

Esb. Küçük ve mahçurların kanunî mümessilleri vasıtasile ticaretle iştigal etmesi halinde temsil edilen şahıslar, birinci fıkrada zikredilen *ticarî ehliyeti* haiz olmadığından ötürü bunların tüccar addedilemeyeceği zehabı doğmuştur. Böyle bir şüpheyi mahal vermemek için ikinci fıkraya ihtiyaç vardır.

Kanunu Medenin 54 üncü maddesinin 2 inci fıkrasına göre gayesine varmak için, ticarî şekilde icrayı sanat eden cemiyetlerin ticaret siciline kaydedilmesi mecburidir. Kezalik iktisadi devlet teşekkülleri ve bunlara tâbi olan müesseseler hakkındaki 3460 numaralı kanunun 27 inci maddesi de aynı mecburiyeti ihtiva etmektedir.

Kezalik, ticaret ve sanayi odaları nizamnamesi 74 üncü maddesinin 2 numaralı fıkrasına göre « ticarî ve sınai ve mali müessesatı resmîye » ticaret ve sanayi odalarına kayd olunmağa mecburdur. Hakikatı halde, ticaret siciline tescil veya ticaret ve sanayi odalarına kayd olunmak tüccar telâkki edilmekten başka bir şey değildir.

Madde 11 : Muaddel 2 inci cümle « Fakat icra ettiği muamele ahkâmı ticariyeye tâbidir. »

Esb. Birinci madde esbabı mucibesine bak.

Madde 12 : Muaddel 12 inci madde. « 9 uncu maddenin 3 üncü fıkrası mahfuz kalmak şartile, Devlet ve vilayet ve belediyeler ticaret edebilirlerse de tacir sıfatını ihraz edemezler. Şu kadar ki muamelâtı ticariyeleri, *ahkâmı ticariyeye* tâbidir. »

Esb. Devlet, vilâyet ve belediyeler bu sıfatla ticaret ederlerse, tacir sıfatını ihraz edemez. Fakat bunlar, aynı sıfatla değil de, ticaretle iştigal etmek maksadile meydana getirilen hükmi şahsiyeti haiz devlet sermayesinden ayrı ve kabili haciz sermaye ile ortaya çıktıkları zaman tüccar sıfatını iktisap etmeleri icabe-

der. (9 uncu madde esbabı mucibesine bak). Bu gibi hallerde Devlet ve Vilâyet ve Belediye için varidi hatır olan mülâhazalar mevzubas olamaz.

Madde 23 : Muaddel şekil « Bir akit tarafeynden yalnız biri için ticarî olsa dahi hilâfına kanunda sarahat olmadıkça bilcümle akitlerden akdi mezburdan mütevellit borçları hakkında *ahkâmı ticariye* tatbik olunur. »

Esb. Birinci madde esbabı mucibesine bak.

Madde 24 : Muaddel şekil « Tacir olan ve olmıyan eşhasın, işbu fasılda musarrah muamelâta mahiyeten mâkis olan muamelâtı sairesinden mütevellit borçları da *ahkâmı ticariye* tâbidir. »

Esb. Birinci madde esbabı mucibesine bak.

Madde 29 : Aşağıki fıkra ilâve edilmiştir. « Kanunda hilâfına sarahat olmadıkça, merkezin sicil dairesinde tescil olunan kuyudat şubenin mensup olduğu sicil dairesinde dahi tescil olunmak icap eder. Bu kuyudatın şube sicil memurluğunca tetkikine lüzum yoktur. »

Esb. Şubelerin tescile tâbi oldukları hakkında umumî bir hüküm yoktur. Ticaret kanununun 149 uncu maddesi yalnız kolektif şirketlere taalluk etmektedir. Bu maddeyi bütün şirketler münferid tacirler ve sair ticarî müesseselere teşmil etmek lâzımdır. Zaten tatbikatta bu şekilde muamele görmektedir.

Madde 32 : 2 inci cümle aşağıdaki şekilde tadil edilmiştir.

«Tescil ve kayd için, kanunda bir müddet tasrih edilmeyen ahvalde vesaikin tekemmül veya *hâdisenin cereyan* ettiği tarihten 15 gün zarfında icra edilmek lâzımdır».

Diğer cümleler olduğu gibi bırakılmıştır.

Esb. Tescile tâbi olan bütün hususları «vesaik» tabiri altında toplamağa imkân yoktur. Bu ancak muameleler hakkında kullanılabilir, fakat hadiselerle şamil değildir. Meselâ bir tüccarın vefatı ölümünden itibaren 15 gün zarfında tescil edilmek lâzımdır. Burada vesaik mevzubahs olamaz.

Madde 33 : Başlangıçtaki «*ilânata tâbi*» kelimeleri kaldırılmıştır.

Esb. Esasen tescil olunan bütün hususat ilâna tabidir. 39 uncu esbabı mucibesine bak.

Madde 35 : Son cümle aşağıki şekilde tadil edilmiştir. «Terkin kaydı dahi, ilâna tâbidir.»

Esb. 33 bak

Madde 38 : Muaddel şekil» Bir hususu tescil ettirmeğe mecbur olan-

lar, işbu mecburiyetlerini müddeti muayyenesi zarfında ifa etmedikleri halde bundan dolayı, 3 üncü şahsa müterettip zarar ve ziyani zamin olmakla beraber sicil memurunun inhası ve sicilin merbut olduğu mahkemenin kararıle 5 liradan 250 liraya kadar cezayı nakdi alınarak, tescil için mahkemece bir müddet tayin ile alâkadara tabliğ olunur. Tescil mükellefiyeti icra edilinciye kadar, mahkeme cezayı her defasında bir misli artırarak aynı şekilde hüküm verir.

Cezayı nakdi kararları tebliğlerinden itibaren 8 gün zarfında, temyiz olunabilir. Temyiz istidasının kabulü için meblağı mahkûmbihin mahkeme veznesine tevdi veya kefaletle temin edilmesi şarttır

Aynı hadiseden dolayı, müteakip kararlar verildiği taktirde, birinci karardan gayrisine itiraz olunamaz.»

Esb. Meri maddenin birinci cümlesine bir kısım ilâve edilerek birinci fıkra vücade getirilmiş ikinci ve üçüncü cümlesi olduğu gibi ikinci fıkra haline getirilerek üçüncü bir fıkra ilâve edilmiştir.

Tescil mecburiyetini ifa etmediklerinden dolayı takip edilen tüccarlar ekseriya cezaya çarpılmakta ve bununla kurtularak tescil mecburiyetini ifa etmemekte ısrar eylemektedirler. Bu sui istimallere mani olmak için madde, teklif edilen şekilde tadil edilmiştir.

38 inci madde Alman hukukundan iktibas edilmiş olduğundan usul bakımından da Alman hukuku örneği ihdas edilmiştir.

Madde 39 : Muaddel şekil «Sicilli ticarete tescil ve kayd olunması icabeden hususat kayd ve *ilân* edilmekle üçüncü şahıslara karşı müessirdir.

Kanunen tescili muktezi hususat tescil ve *ilân* edilmedikçe sureti hususiyede *ilân* edilmiş olsa dahi, üçüncü şahsa karşı müessir olmaz. Şu kadar ki tescil ve *ilân* edilmemiş olan bu hususata üçüncü şahsın ittilai iddia ve isbat olunabilir»

Esb. Tescil edilen bir hususun üçüncü şahıslara karşı hüküm ifade etmesi için bunun aynı zamanda *ilân* edilmesi icabeder. Binaenaleyh maddeye *ilân* kelimesini ilâve etmek zaruridir. Madde 33 e bak.

Madde 43: Muaddel birinci cümle «Unvanı ticaret, tacirin soy adı ve bütün harflerile yazılmış olan asgarî bir öz adından tereküp eylemek ve evvelce müseccel ticaret unvanlarından sarahaten temayüz etmek şarttır» Diğer cümleler aynen bırakılmıştır.

Esb. 2525 numaralı soy adı kanununun kabulünden sonra maddedeki tabiri de teklif edilen şekilde değiştirmek icabeder.

Her türlü sui tefehhüme mani olmak için öz adın yalnız ilk harfinin kullanılamıyacağı gösterilmek istenmiştir.

Madde 44: Birinci cümle aynen bırakılmıştır.

Muaddel ikinci cümle «Âdi veya sermayesi eshama münkasım komandit şirketin unvanı şahsen mes'ul şürekâdan lâakal birinin tarzı terekkebû 43 üncü maddede muharrer olan ismile beraber şirketin vücudüne dâl bir ibareden terekkebû etmek lâzımdır.» 3 üncü cümle aynen bırakılmıştır. İlâve edilen 4 üncü fıkra «Limited şirketin unvanı limited şirket ibaresini behemmehal ihtiva etmek şartile şerikler tarafından serbestçe tayin olunur.»

İlâve edilen 5 inci fıkra «Kooperatif şirketin unvanı şirketin maksad teşekkülünü ve şeriklerin mesuliyet tarzını müş'ir ve kooperatif şirket kelimelerini havi bir ibareden terekkebû eder.» İlâve edilen 6 inci fıkra «Anonim ve kooperatif şirketlerde şürekânın veya eşhası sairenin isimleri unvanı şirkete ithal edilemez. Meğer ki mevcut ve müseccel bir ticari müessese anomin şirket şekline kalp ve ifra edilmiş olsun» İlâve edilen 7 inci fıkra: «İlâvat ve temayüz hususu hakkında 43 üncü madde tatbik olunur.»

Esb. İkinci fıkradaki atıf yanlışdır.

4 Üncü cümle ikma ledilerek, altıncı fıkra vücade getirilmiştir. 4 ve 5 inci fıkralarda Limited ve kooperatif şirketlerin unvanı ticaretleri hakkında hükümler vazedilmiştir. 478 ve 507 inci maddelerin esbabı mucibelerine bak.

6 İnci fıkra; anonim şirketlerde, tanınmış ve müktesep bir unvanın muhafazası maksadile şürekâ veya sair şahısların isimlerinin unvanı ticaret dahilinde bulunmasına müsaade etmek mantiki ve ameli bir zarurettir. 7 inci fıkra: 43 üncü maddede unvanı ticarete yapılacak ilâvelerdeki serbesti hududunu tesbit maksadile sevk edilen hükmün yalnız münferid tüccarlara müteallik olan maddede bulunması şirketler hakkında tekrar mecburiyetini doğurmuştur.

Madde 47 — 48: Lağvedilmiştir.

Esb. Borçlar kanununun 179 uncu maddesi aynı hususa mütealliktir. [Ders kitabım: Cilt: I No. 172,173].

Madde 49: Başlangıçtaki «*bir unvanı ticareti maddeyi anıfe mucibince*» kelimeleri yerine «*bir ticarethaneyi unvanı ticareti ile birlikte*» ikame edilecektir.

Esb. Bu tadil 47 inci maddenin kaldırılmasının zarurî bir neticesidir.

Madde 56: Muaddel şekil «*ticaret teaharın* bihakkın istimal ettiği isimler ve alâmetlerle iltibasa meydan verebilecek surette isim ve alâmet istimali memnudur. Bu hükme muhalefet eden şahsın bir gûna ku-

suru olmasa bile mahkeme *alâkadarın* talebî üzerine mezkûr iltibası def edilecek tedabirin ittihazını emredebilir.

Esb. Borçlar kanununun 48 inci maddesinde gayri kanunî rekabet umumî olarak tanzim edilmiştir. Ticaret kanununun da hususî bir şekilde vazedilecek olan hükümlere tüccar sıfatını değil, ticarî muamelât ve işleri esas ittihaz etmek lâzımdır. Zira tüccar olmıyan bir şahıs da ticarî hayatta cereyan eden haksız rekabete, mutazarrır veya fail olarak iştirak edebilir. Bunun için 56 — 64 üncü maddelerdeki tacir kelimesi kaldırılmıştır.

Madde 57 : Muaddel şekil «*Bir kimsenin* kendi emtiasını sürmek için hiyel ve desais istimal etmesi memnudur.»

Esb. 56 inci maddenin esbabı mucibesine bak.

Madde 58 : Başlangıçtaki «*Bir tacir*» kelimeleri yerine «*Bir kimse*» kelimelerini ikame.

Esb. 56 maddenin esbabı mucibesine bak.

Madde 59 : Başlangıçtaki «*bir tacir*» kelimeleri yerine «*bir kimse*» kelimeleri ikame.

Esb. 56 inci maddenin esbabı mucibesine bak.

Madde 60 : Muaddel şekil «*Aharın müşterilerini öğrenmek veya kendisine celbetmek maksadile memurin ve müstahdiminini itma memnudur.*»

Esb. 56 inci maddenin esbabı mucibesine bak.

Madde 61 : Muaddel şekil «*Hüsnüniyet sahiplerini iğfal edebilecek surette, hakikata mugarir, hüsnühal ve iktidar şehadetnamaları verilemez.*»

Esb. 56 inci maddenin esbabı mucibince bak.

Madde 62 : Muaddel şekil «*Mevadî sabıka ahkâmında gösterilen suretlerle veya yanlış ilânlar ve yahut hüsnüniyet kaidelerine mugayir sair hareketler yüzünden müşterileri tenakus eden yahut bunları kaybetmek tehlikesine maruz kalan kimse bu fiillere hitam verilmesi için faili aleyhine dava ikame ve failin kusuru vukuunda sebebiyet verdiği zararın tazminini talep edebilir.*»

Esb. Haksız rekabet yalnız ticaret kanununun 56 — 61 inci maddelerinde tanzim edilen şekillerden ibaret olmadığı halde, umumî hüküm mahiyetinde bulunan borçlar kanununun 48 inci maddesi mahkemeler tarafından nazarı itibara alınmamaktadır. Fakat bütün memleketlerde umumî hüküm olmaksızın, gayri kanunî rekabete karşı mücadele mümkün değildir. Bundan ötürü

62 inci maddeye borçlar kanununun 48 inci maddesi ilâve edilmiştir. [Ders kitabını : cilt I No. 154. ve müt.]

Madde 63 : Birinci cümle aşağıki şekilde değiştirilmiştir.

«Kasten veya ağır bir kusur neticesi olarak bir *kimsenin* ahlâkı veya iktidarı malisi hakkında mugayiri hakikat malûmat veren istihbarat acentesi, o *kimsenin*, bu yüden düçar olduğu maddî ve manevî zararı tazmine mecburdur ».

Müteakip cümleler, aynen bırakılmıştır.

Madde 64 : Muaddel şekil « İşbu fasılda tadât olunan efali irtikâp eden *kimse* suiniyetle hareket etmiş ise zarar ve ziyandan başka 5 liradan 100 liraya kadar cezayı nakdiye ve 3 günden 2 aya kadar hapis cezasına mahkûm edilir.

Cezaya veya zarar ve ziyana mahkûm olan kimse, ceza veya zarar ve ziyanı mucip olan fiilinde ısrar eder veya o fiili mükerreren ika, ederse, ceza iki misline iblağ olunabilir.»

Esb. Mevzubahs cümle, cezaya mütealliktir.

Binaenaleyh, aynı mahiyette olan 64 üncü maddeye ilâve edilmesi mantıkidir. Zira 65 inci maddenin 2 inci cümlesi usulü muhakemeye taallûk etmektedir.

Madde 65 : Birinci cümle 64 e ilâve edilmiştir.

Son cümlede bulunan *müddei şahsî* tabiri yerine « davacı » kelimesi ikame edilmiştir.

Esb. Bu suretle ticaret odalarının açtığı davalarda şahsî davacının feragat etmesi halinde davanın devamı temin edilecektir.

Madde 78 — 99 : Kaldırılmıştır.

Esb. Bu hususta borçlar kanununun 449 — 456 inci maddelerinde ahkâm mevcuttur [Ders kitabım : Cilt I No: 116 — 118].

Madde 101 : Mer'i metne aşağıki kısım ilâve edilmiştir. Umuru adiyeden madut mukavelâtın akdi hususundaki tavassut işlerle meşgul olanlar veya tellalığı kendisine san'at ittihaz etmeyip de bir tavassut işini arızı olarak teahhüt eden kimse hakkında, borçlar kanununun 404 — 409 uncu maddeleri tatbik olunur.

Borçlar kanununun 409 uncu maddesi ticaret tellallığına da tatbik olunur. Meğer ki ücretin borçlusu tüccar sıfatını haiz olsun.

Esb. Tellallık müessesesi gerek ticaret kanununda ve gerek borçlar kanununda tanzim olunmuştur. Ticaret kanunundaki hükümler, umuru ticariyeden madut muamelâtın akdine tavassut etmeği san'atı mutade ittihaz edenlere tatbik olunduğu halde borçlar kanununun hükümleri tesadüfî bir surette yapılan

ticari ve adi tavassut işlerine ve umuru âdiyeden madut mukavelâtın akdine tavassut etmeği san'atı mutade ittihaz eden şahıslar hakkında tatbik olunur. Bunu açıkça göstermek için, mezkûr fıkraların ilâvesini lüzumlu gördük.

Fahiş bir tavassut ücretinin tenkisi hususuna taalluk eden üçüncü fıkrayı ilâve etmediğimiz taktirde, muayyen şartlar altında ticari addedilebilen bir tavassutta ücret borçlusu tüccar olmadığı ahvalde hâkim fahiş bir ücreti tenkis edemez. Bu netice menfaatlar vaziyetine uygun olmadığından dolayı cezai şart hükümlerinde olduğu gibi, borçlunun tüccar olmaması halinde, hâkimin, ücreti tenkis etmesini kabul etmek adalete muvafık olur. [Ders kitabım Cilt: I No: 80]

Madde 120: Kaldırılmıştır. Fakat bunun yerine başka bir hüküm 120 inci madde olarak ilâve edilmiştir.

« Bu bapta, hususi hükümler bulunmadıkça ticaret şirketlerinin mahiyetile kabili telif olduğu nisbette borçlar kanununun 520 — 541 inci maddede hükümleri ticaret şirketlerine de kıyasen tatbik olunur. »

Esb. Ticaret kanununun 120 inci maddesinde vazolunan umumî kaideye binaen her hangi bir teşekkülün ticaret şirketi şeklini iktisap edebilmesi için, bir veya müteadit muameleyi ticariyeyi icra maksadile teessüs etmiş olması lâzım ve kâfidir. Halbuki vazii kanun ticaret kanununun 121, 504 ve 517 inci maddelerile bu kaideyi ihlâl etmiş ve muhtelif şirket tiplerinde mezkûr kaideye zıt hükümler koymuştur. Yanlışlıklara mani olmak için bu maddenin ilga edilmesi lâzımdır.

Adi şirkete müteallik borçlar kanununun 520—541 inci maddeleri İsviçre kanununda tekmil ticaret şirketlerine dahi umumî hükümler sıfatile tatbik edilmektedir. Almanyada ise adi şirkete müteallik hükümler, medenî kanunda tanzim edilmiş isede ticaret kanunundaki hükümleri itmam maksadile ticaret şirketlerinde de tatbik edilmektedir. Mer'î ticaret kanunumuzun 123 — 145 inci maddelerindeki umumî hükümlerin ekserisi adi şirkete müteallik borçlar kanunundaki hükümlere tekabül etmesi dolayisile kaldırılacağından ötürü, umumî hükümlere böyle bir atıfta bulunmak mecburiyeti vardır.

Madde 121: Numara 1 ve 2 aynen bırakılmıştır. Eski şekildeki dördüncü numaralı bent 3 üncü bent haline ifrağ edilmiştir.

Muaddel 4 üncü bent «Anonim şirketler haricinde olarak bir unvan altında müteşekkil ve bilumum şürekânın şirkete koydukları sermayeden fazla mes'ul olmamaları şartile ve sermayesi eshama münkasım olmaksızın vücade getirilen şirket, (Limited) dir. »

Esb. 121 inci madde bütün şirket tiplerinin tariflerini ihtiva etmektedir. Diğer taraftan Limited şirketlere müteallik olan 503 üncü maddede de bir tarif mevcuttur. Bu tarifleri birleştirilerek, tercih ettiğimiz 503 üncü maddeyi 121 e nakletmeği muvafık gördük.

3 ve 4 üncü numaraların yerini değiştirmek icap etmektedir. Zira Anonim şirketten bahsetmeden evvel «Anonim şirketler haricinde » ibaresini kullanmak doğru düşülmezdi.

5 numaralı bendin muaddel şekli « Meslek, san'at veya maişetlerine ait ihtiyaç ve menfaatlarına muavenet ve kefaleti müteakile sayesinde temin ve himaye maksadile teşekkül eden bir şirketin sermayesi miktarı ve şeriklerin adedi gayri muayyen, şeriklerin şirket borçlarından dolayı mesuliyeti müteselsil ve yahut hisseleri nisbetinde gayri mahdud yahut bir meblağ ile mahdud ise bu şirket (kooperatif)tir.

Esb. Diğer şirket tiplerinde zikredilen sermaye ve mesuliyet hususlarının kooperatifde de beyan edilmesi icabederdi. 478 inci maddenin 2 inci fıkrasından istifade ederek bu hususu ikmal ettik.

Madde 122: — Muaddel şekil « Ticaret şirketleri şahsiyeti hükmiyeyi haizdir. Medenî kanunun hükmi şahıslara müteallik ahkâmı ticaret şirketlerinin mahiyeti hususiyesiyle gayri kabili telif olanlar müstesna olmak üzere ticaret şirketleri hakkında da kabili tatbiktir.

Esb. Medenî kanunun hükmi şahıslar hakkındaki umumî hükümlerinin ticaret şirketleri hakkında tatbik edilmiyeceği halen tereddüdü mucip olduğundan meselenin sarahaten bildirilmesi muvafık görülmüştür.

İkinci cümleye artık lüzum kalmamıştır.

Madde 123 — 124: kaldırılmıştır.

Esb. Aynı hükümler borçlar kanununun 532 inci maddesinde mevcuttur.

Madde 125: Muaddel şekil «*Hilâfına kanunda sarahat bulunmadıkça* ticaret şirketlerinde sermaye ittihazına salih mevad berveçhiatidir:

- 1) Nukut ve matlubat ve eşya ve hayvanat gibi emvalı menkule,
- 2) İmtiyaz ve ihtira beratları ve alâmeti farika ruhsadnameleri gibi «haklar».

3 — 7 numaralı bentler aynen bırakılmıştır.

Esb. 5 ve 6 numaralarda gösterilen şeyler yalnız komandit ve kollektif şirketlerde sermaye olarak kullanılabilir. Komanditer aza dahi 255 inci maddeye göre say ve amelini sermaye olarak vazedemez. «Binaenaleyh hilâfına kanunda sarahat bulunmadıkça ilâvesine lüzum vardır.

Mer'ı Türk hukukunda *gayri maddi emval* tabir ve telakkisi mevcut olmadığından bu kelimelerin kaldırılması hukuki tevhid bakımından zaruridir.

Madde 131: Kaldırılmıştır.

Esb. Borçlar kanununun 521 inci maddesi aynı hususa mütealliktir.

Madde 134 ve 135: Kaldırılmıştır.

Esb. Borçlar kanununun 527 ve 528 iuci maddeleri aynı hususa mütealliktir.

Madde 136: Muaddel şekil «Vazedilen sermaye için faiz ve şeriklerin sayı zatisinden dolayı ücret ita edileceğine dair olan şart muteberdir».

Esb. 135 inci maddede mevcut ve borçlar kanununda olmıyan hususi haller 136 inci maddedeki hususi hal birleştirilmiştir.

Madde 137: Kaldırılmıştır.

Esb. Borçlar kanununun 528 inci maddesi aynı hususa mütealliktir.

Madde 140, 141, 142: Kaldırılmıştır.

Esb. Borçlar kanununun 523 üncü maddesi aynı hususa mütealliktir.

Madde 143: Birinci fıkra aynen bırakılmıştır. Muaddel ikinci fıkra «Kâr ve zararın taksimine müteallik kararı müttehaz mugayiri hak ve adalet görüldüğü taktirde mahkemece iptal olunup hak ve adalete uygun olarak tesbit edilir.»

Esb. 140 inci madde kaldırıldığından borçlar kanunu ve bu gibi ahvalde hâkime bir takdir hakkı bahsettiğinden dolayı maddenin bu şekilde tadili icap etmektedir.

Madde 144 — 145: Kaldırılmıştır.

Esb. Borçlar kanununun 536 inci maddesi aynı hususa mütealliktir.

Madde 149: Kaldırılmıştır.

Esb. Bu maddenin muhtevası münferit tüccar ve bilumum şirketler hakkında olmak üzere yeni 42 inci maddeye nakledilmiştir.

Madde 151, 152: Her iki maddedeki 149 rakkamı kaldırılmıştır.

Esb. 149 uncu maddenin esbabı mucibesine bak.

Madde 179: Muaddel şekil «Kollektif şerikler kendi sermayeleri için şirketin masasına giremezler. Borçlar kanununun 527 inci maddesinde zikredilen alacaklarını şirketin dayinleri gibi kayd ve kabul ettirebilirler.»

Esb. İsviçre borçlar kanununun 567 inci maddesinin tercümesi

olan bu hüküm maddedeki ifade tarzından dolayı tatbikatta maalesef çok suiistimal edilmiştir. Bir çok kollektif şirket mukavelenamelerinde şeriklerin teahhüt ettikleri sermaye miktarı çok az olarak gösterildiği halde şirket için lâzım olan işletme sermayesi, şeriklerle yapılan ödünç mukaveleleriyle temin edilmektedir. Bundan dolayı mezkûr madde İsviçrede 1936 tarihinde tadil edilmiştir. Ticaret kanununun 179 uncu maddesindeki *sair alacakları* kaydını tahdit etmek ve yine İsviçre borçlar kanununun 570 inci maddesinde olduğu gibi sadece şirket idaresi için tahsis edilen ücret, sermaye için kabul edilen faiz ve şirket hesabına yapılan masraflara hasretmeği muvafık bulduk.

Madde 180 : Muaddel şekil «Şirkete medyun olan bir şahıs deyninin şürekâdan birinde olan matlubu ile takasını talep edemediği gibi, şürekâdan biri dahi bir şahsa karşı olan deynini şirketin o şahsa karşı haiz olduğu matlubile takas ve mahsup edemez.

Maamafi kendisine müracaat vaki olan şerik 175 ve 178 inci maddelerde mezkûr ahvalde müracaat eden şahıstaki şahsı matlubu ile mezkûr deynini takas edebildiği gibi şirketin dayınada şürekâya karşı olan deynini yukarıda zikredilen matlup ile takas edebilir.»

Esb. Takasa müteallik 180 inci madde eski İsviçre borçlar kanununun 571 inci maddesinin yanlış ve hiç bir mana ifade etmiyen tercümesidir. [Ders kitabını: cild II No. 212 IV].

Madde 190 : Son cümle kaldırılmıştır.

Esb. Bu mesele hakkında kanunu medeninin 406 inci maddesi gereken hükmü ihtiva etmektedir.

Madde 258 : Meri metin aynen bırakılarak aşağıki ilâve ile ikinci fıkra vücade getirilmiştir. «Bu hakları iskat eden mukavele şartı keenlem yekündür.»

Esb. Kollektif şirket azaları hakkında mevcut olan 163 üncü madde hükmünü komanditerin himayesi maksadile kabul etmek zaruridir.

Madde 279 : 1 ilâ 8 numaralı bentler aynen bırakılmıştır.

Mütebaki kısım şu şekilde tadil edilmiştir.

9) Şirkete ait ilânın tarzı icrası; derç olunur.

Şirketin sermayesinin yüzde onunun tediye veya temin edildiğini mübeyyin bir vesikanın leffi icabeder.

Esb. Tertipdeki hata maddeyi manasız bir hale getirmektedir. Bu maksatla «*derç olunur*» kelimesi 9 uncu bentten sonra ve bütün bentlere şamil olmak üzere satır başına yazılmış eski metindeki 10 uncu numara ayrı bir fıkra haline getirilmiştir.

Madde 320 : Muaddel şekil «Anonim şirketin namına tanzim edilecek evrakın muteber olması için hilâfına şirket mukavelesinde sarahat olmadığı takdirde meclisi idare azalarından *ikisinin* imzası lâzımdır.»

Esb. Tatbikat bu tadili icap ettirmektedir.

Madde 326 : Muaddel şekil. «Meclisi idare azasının şirket işlerinde sarf edeceği dikkat ve basiret derecesi hakkında borçlar kanununun 528 inci maddesi kıyasen tatbik olunur.»

Esb. Şeriklerin mesuliyeti hakkındaki 134 üncü madde kaldırılarak onun yerini borçlar kanununun 528 inci maddesi hükümü kaim olduğundan dolayı mezkûr maddeye atıfta bulunmak mecburiyeti vardır. Bu suretle ücret mukabilinde çalışan meclisi idare azalarının mes'uliyet derecesi arttırılmıştır ki yerinde ve lüzumlu bir hükümdür.

Madde 388 : Muaddel şekil «Şirket mukavelesinin tadiline müteallik heyeti umumiyeye ittihaz olunan karar *Ticaret Vekâletince tastik edildikten sonra* heyeti idare tarafından şirketin bulunduğu mahallin sicilli ticaretine tescil ve ilân ettirilir.

Tescil ve ilândan evvel tadil kararı nafız olmaz.»

Esb. Bir Anonim şirketinin kurulması İcra Vekilleri Heyetinin müsaadesine bağlı olduğundan dolayı esas mukavelenamenin tadili de her halde Ticaret Vekâletinin iznine tâbi olmak icabeder. Teklif edilen yeni şekil tatbikattaki vaziyete de uygundur, zira esas mukavelelerde kaideten böyle bir hüküm bulunmaktadır.

Madde 391 : Birinci fıkra olduğu gibi bırakılmıştır ve fakat ikinci fıkra kaldırılmıştır.

Esb. 388 inci maddenin tadilinden sonra bu fıkraya ihtiyaç kalmamıştır.

Madde 414 : Birinci ve ikinci cümleler aynen bırakılmıştır.

Muaddel üçüncü cümle «Hisse senedi bedelinin bakiyesini *tediye eden* mukaddem fariğin kendisinden muahhar olan fariğlerden dilediğine veya senedin sahibi ahirine tediye ettiği bedelden dolayı müracaata hakkı vardır»

Esb. *Tediye eden* kelimeleri yalnızlıkla *tediyeden* şeklinde tab edilmiştir.

Madde 478 : « Bu şirketlerin unvanı mevcut olmayıp bir ismi mahsus ile tavsif edilir » şeklindeki ikinci cümle ile « Şürekâ, müteselsilen yahut hisseleri nisbetinde gayri mahdut, yahut bir meblâğ ile mahdut olarak mes'ul olurlar » şeklindeki beşinci cümle kaldırılmıştır. Diğer cümleler aynen bakidir.

Esb. İkinci cümlede zikredilen unvan meselesi hakkında 44 üncü maddeye, şeriklerin mesuliyeti hakkında 421 inci maddenin 5 inci bendine bak.

Madde 502 : Muaddel şekil « Şirketi idare edenler, şirketin esasen müseccel olduğu sicilli ticaret memuruna her altı ayda bir kerre hurufu heca sırasile bilumum şürekânın isim, meslek ve mahalli ikametlerini havi müverreh ve mümza bir cetvel tevdiine mecburdurlar.

İmza edenler, cetveldeki hilâfı hakikat münderecattan mes'uldurlar.»

Esb. Tamamen gayri ameli ve bir tercüman hatası olan bu maddenin değiştirilmesi zaruridir. Bütün memleketlere de vaziyet teklif ettiğimiz şekildedir. Esasen tatbikatta bugünkü şekil ifa edilememektedir.

Madde 503 : Kaldırılmıştır.

Fsb. Limited şirketler hakkında 121 inci maddede tarif verilmiştir.

Madde 513 : Muaddel şekil « Mukarreratta her şerikin şirketteki hissesine göre beher 100. — lira için bir rey hakkı vardır. Ancak bir şerik umum hisseler adedini sülüsünden fazla reye malik olamaz.

Esb. Tatbikatta ve diğer bütün memleketlerin kanunlarında, limited şirketlerdeki azanın rey hakkı konulan sermayenin azlığına çokluğuna göre değişmektedir. Halen mevcut olan garip vaziyet Fransız kanununun 28 inci maddesini iktibas ettikten sonra bunu tamamlayan 6 inci maddenin unutulmuş olmasından tevellüt etmektedir.

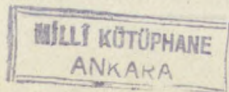
Madde 517 : Mer'i metin kaldırılarak yerine muhteva itibarile tamamen başka olan lüzumlu bir hüküm ikame edilmiştir.

«305, 306, 307, 308, 322, 332. 1, 2, 5, 346 ve 400 üncü maddelerde tadat olunan e'ali irtikâp eden kimse sui niyetle hareket etmişse, zarar ve ziyandan başka cezai naktiye ve kadar hapis cezasına mahkûm edilir.

Mezkûr suçlardan dolayı takibat icrası, Ticaret Vekâleti yahut bu vekâleti temsil eden makamlar tarafından cümhuriyet müddeiumumi ikerine müzekkere yazılarak istenilmesine bağlıdır.

Cümhuriyet Müddeiumumileri takibata mahal olmadığına karar verirlerse yukarıki fıkrada yazılı makamlar Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 165 inci maddesine göre, kendilerine tebliğ edilecek bu kararlara karşı itiraza salâhiyetlidirler.

Esb. Türk hukukunda, mer'i olan metindeki 517 inci maddenin yeri yoktur.

Teklif edilen maddeye gelince: Müessis ve meclisi idare azaları gibi şahısların mezkûr maddelerde zikredilen e'ali suiniyetle irtikâp etmeleri halinde tatbik edilecek cezai hiç bir hüküm mevcut değildir. Kanaatımızca lüzumlu olan ve diğer bütün memleket kanunlarında da mevcut olan mezkûr kükmü ilâve etmeği muvafık bulduk.

Madde 523 : Muaddel şekil «Şirketi hususiyede şürekânın yekdiğerine karşı haiz oldukları haklar ve borçlar işbu şirketin mahiyeti hususiyesile kabili telif olmayanlar müstesna olmak üzere adı şirketler şürekâsı arasındaki hakların ve borçların aynıdır.»

Esb. Zira hususi şirketler hakkında ancak adı şirketlere ait hükümler kıyasen tatbik edilebilir.

Madde 528: Mer'i metne aşağıki kısım ilâve edilmiştir. «Mahalli tediyesi gösterilmeyen poliçede muhatabın ismi yanında muharrer mahal hem tediye olunacak mahal ve hem de muhatabın ikametgâhı nazarile bakılır.»

Esb. Noksan olan bu hususun ehemmiyeti poliçe hukukunun şekillere riayet edilmediği taktirde tevhit ettiği çok ağır neticeler nazarı itibare alındığı taktirde kabul edilir. Bundan ötürü Lahey mukavelesinin hükümleri dairesinde mevcut noksanı tamamlamağı muvafık bulduk.

Madde 541 : Birinci ile üçüncü fıkralar aynen bırakılmıştır. Muaddel 4 üncü fıkra «Bir kimsenin her hangi bir sebebe müstenit olursa olsun bir poliçedeki yedi zail olursa o poliçenin hamili *fıkaratı sabıka* mucibince hukukunu isbat eylediği halde o poliçeyi suiniyetle temellük etmiş ve yahut esnayı temellükünde bir hatayı fahiş irtikâp eylemiş olmadıkça o poliçeden keffiyet etmeğe mecbur değildir».

Esb. Atıf yanlışır.

Madde 544 : Birinci fıkra aynen bırakılmıştır.

Muaddel ikinci fıkra «Poliçe mucibince mes'ul olanlar, ciro hileli bir *ittilâf* neticesinde icra edilmiş olmadıkça ciranta ile vukubulmuş olan münasebatı şahsiyelerine müstenit müdafaatı hamile karşı dermeyan edemezler.»

Esb. *İttilâf* kelimesi tabı hatası olarak iflâs şeklinde intişar etmişti (**)

(**) devamı vardır.

Suçluların Çalıştırılmasında Yeni Esaslar

Plân

Yazan:

Dr. Nurullah KUNTER

I Giriş: Suçluların çalıştırılmasının, ceza hukukundaki inkılâba uygun bir surette tetkiki zamanı gelmiştir.

II Suçluların çalıştırılmasındaki gaye cezadan beklenen gayeye bağlıdır.

III Suçluların çalıştırılması suçlu tretmanının bir vasıtasıdır.

IV Suçluların çalıştırılması suçluların kategorilerine uydurulmalıdır:

V A) Mevkuf suçluların çalıştırılması.

VI B) Hapissiz çalışma cezası.

VII C) Hasta suçluların çalıştırılması.

VIII Ç) Suçlu çocukların çalıştırılması.

IX D) İslâh edilmeyen suçluların çalıştırılması.

X E) İslâh edilebilen suçluların çalıştırılması.

I

Giriş

Suçluların çalıştırılması müessesesi çok yakın zamanlara kadar bütün dünyada dar bir zaviyeden, hapse mahkûmiyet zaviyesinden tetkik edilmiş bulunuyordu. Bunun da sebebi, suçluluk âfetine karşı cemiyetin ceza denilen bir tek silâhı olması idi. Ceza hukuku ancak cezaya çarptırılan suçlu ile yani mahkûm ile meşgul oluyor ve cezaların büyük bir ekseriyetini de hüriyeti kaldıran cezalar teşkil ediyordu. Bu bakımdan, suçluların çalıştırılmasına mahkûmların çalıştırılması veya mahpusların çalıştırılması gibi mahdut sahalı bir isim veriliyor ve yalnız hüriyeti kaldıran cezaların infazına mahsus bir rejim gibi telâkki olunuyordu.

Ceza, yalnız manen mesul olanlar hakkında ve manevî mesuliyetleri nisbetinde tatbik olunduğu ve ancak cezaya çarptırılanlara mahkûm denildiği için bu tabirler doğru görülebilirdi. Cezaların, bilhassa muayyen bazı kategori suçlular hakkında kâfi gelmediğini tecrübelerin gösterdiği.

ve diğer içtimai müdafaa vasıtalarına baş vurulduğu andan itibaren mahpusların çalıştırılması müessesesinin tatbik sahası genişlemek istidadını gösterdi. Filhakika bugün, cezaî müeyyidelerin birliği ve ikiliği hakkındaki esas prensip münakaşası ileriye bırakılarak [1], ceza ve emniyet tedbiri isimli iki nevi tenkili müeyyide kabul olunmuştur. Emniyet tedbirlerinin tatbiki henüz daha çok yenidir ve mefhumu üzerinde tam bir anlaşmaya dahi varılamamıştır. Fakat herhalde cemiyet bütün suçlular hakkında, manen mesul olsun veya olmasın, yeni yeni tedbirlerle kendini korumak yolunu tutmuştur. Artık suç işleyen kimse hakkında cezaî bir tedbir alınacağı zaman onun mesuliyeti ve bu mesuliyetin derecesi araştırılmakla iktifa edilmemektedir. İlk önce çocuktan başlayan ve çocukluk yaşını bir hayli ilerleten bu yeni yol, mükerrirler ve itiyadi suçlular için de hemen her memlekette ceza haricinde emniyet tedbiri denilen müeyyidelerin tatbikini icap ettirmiştir.

Türk kanunî mevzuatı henüz ceza haricinde emniyet tedbiri adında bir müeyyide tanımamaktadır. Bu itibarla, mahkûmların çalıştırılması veya mahpusların çalıştırılması gibi tabirler bu gün için, mevkıfların çalıştırılmasını ihmal edebilmek şartı ile, pekâlâ muvafık görülebilir. Fakat ilmi cereyanları takip edebilmek ve yarı da kullanılabilecek bir isim bulabilmek gayesi ile suçluların çalıştırılması tabirini şahsen tercih ediyoruz.

Emniyet tedbirlerinin sistemli bir şekilde tatbiki, geçen asrın sonlarında ve bu asrın başlarında mektep kavgaları ile vakit geçirildiği için, ancak beş on sene evvel kabil olabildi. Haklarında emniyet tedbiri alınan suçluların [2] çalıştırılmaları ayrıca tetkik edilmek lâzımgeldiği halde hemen hemen ihmal edilmiştir. Yeni kanunlardan bazıları bunların çalıştırılacağından bahsetmiş ve bazı cezacılarda emniyet tedbirleri müesseselerinde çalıştırma meselesine temas etmişlerse de iş bu kadarla kalmıştır.

Artık bugün, cemiyet bakımından çalıştırma, suçlu bakımından çalışma denilen bu müessesenin ceza hukuku sahasındaki inkilâba uygun bir

[1] Cezaî müeyyidelerin birliği nazariyesine göre, cemiyetin manen mesul veya gayrı mesul bütün suçlular hakkında aldığı tedbirlerin esası birdir, o da suçlunun suç işlemiş olmasıdır. Bu müeyyideler suçluların mütenevvi kategorilerine uyabilmek üzere muhtelif şekiller gösterirler. Cezaî müeyyidelerin ikiliği nazariyesine göre de, evvelâ ceza vardır. Ceza suçluya manen mesul olduğu için verilir. Sonra bir de emniyet tedbiri vardır ki cezanın kâfi gelmediği yerlerde onu itmam için kullanılır. Bu mesele hakkında hazırlamakta olduğumuz bir etüdü yakında neşredebileceğimizi ummaktayız.

[2] Bugün cezaî müeyyidelerin ikiliği nazariyesinin hâkim olması dolayısı ile cezaya çarptırılan mahkûmlardan tefrik edebilmek gayesi ile böyle suçlulara (interné) denilmektedir. Biz şahsen cezaî müeyyidelerin birliği taraftarı olduğumuz ve cezaî bütün suçlular hakkında alınan tedbir manasına aldığımız için bunlara da mahkûm demekte tereddüt etmiyoruz.

şekilde tetkiki zamanı gelmiştir. Mütevazı bir etüdümüzle [3] bu yeni yolda ilk adımları atmış bulunuyoruz. Vardığımız neticeleri bu yazımızla kısaca göstermek istiyoruz:

1) Suçluların çalıştırılması müessesesinin gayesi cezaî müeyyidelerden beklenen gayelere bağlıdır.

2) Suçluların çalıştırılması bir gaye değil, bir vasıtaadır: Suçluların tretmanı vasıtası.

3) Suçluların çalıştırılması, cezaî müeyyideler gibi, suçluların kategorilerine uydurulmalıdır.

II

Suçluların çalıştırılmasındaki gaye cezadan beklenen gayeye bağlıdır

Suçluların çalıştırılması müessesesinin gayesi daima cezaî müeyyidelerden beklenen gayelere uymuştur.

A) Ceza verilmesinin esasını intikama, kefarete veya korkutmaya dayatan devirlerde cezanın gayesi suçlunun ızdırab çekmesi olmuştur. Bu devirlerde suçluların çalıştırılmasından beklenen gaye de keza mahkûmlara azab vermektir. Bu gayenin tahakkuku için bulunan çareler de ya mahkûmları en güç en zahmetli işlerde çalıştırmak (kürek, hidematı şakka gibi) yahut ta hiç bir faydası olmayan sıkıcı işlerde kullanmak (boş değirmen çevirmek, ağır bir gülleyi bir yerden diğer bir yere ve oradan tekrar eski yerine getirmek gibi) şeylerdir. Bazen de mahkûma bir faydası olmayan ve kendisine ufacak ta olsa bir kâr temin etmeyen işin yine bir cezaî iş olduğu söylenmiş ve uzun cezalara mahkûm olanlara bu sistem tatbik olunmuştur [4].

Ağır hapis, hapis, hafif hapis gibi neveleri olmasına ve muhtelif memleketlerde (ergastule, réclusion, detention, emprisonnement....) gibi isimler almasına rağmen, bu gün denebilir ki hürriyeti kaldıran bir tek ceza vardır: Hapis cezası. Gaye de artık mahkûma azab vermek olmaktan çıkmıştır. Çünkü intikam, kefarete ve korkutma fikirleri yavaş yavaş ortadan kalkmıştır. Yalnız son senelerde bu fikirlerin Almanyada tekrar dirildiğini görmekteyiz.

B) Cezadan beklenen diğer bir gaye de mahkûmların ıslâhıdır. Bu gayenin diğer ceza gayelerine tefevvuk ettiği devirlerde ve memleketler-

[3] Le travail pénal; son rôle, son organisation juridique et économique. Lausanne, Payot; Paris, Sirey. 1940.

[4] Fransız ceza kanunu bu sistemi kabul etmesine rağmen tatbikat bambaşkadır. Az da olsa mahkûmların emeği karşılıksız bırakılmamaktadır.

de mahkûmların çalıştırılması da aynı gayeyi gütmüştür. Mahkûmların ya işsiz kalarak büsbütün sükût etmelerine mani olmak yahut iş vasıtası ile ve işin ahlâkî tesirleri ile mahkûmun müsbet şekilde ıslâhına çalışmak istenmiştir. Hatta, ahlâkî ıslâh muhal telâkki olunsâ bile cemiyete yeniden uyabilecek hale getirmek suretile mahkûmun kanunî ıslâhına çalışmakla iktifa olunmuştur.

C) İctimai adaleti suçluların çalıştırılması müessesesinde de temine çalışan pozitivist mektep, meselenin o vakte kadar ihmal edilmiş olan ahlâkî ve iktisadî cephelerini de tetkik etti. Devletin suçluları bedava yedirip içirmeğe ve yatırmağa mecbur olmadığını, bunları hakketmek için suçluların çalışmaları ve bu suretle kazanacakları paralarla devlete olan borçlarını ödemeleri lâzımgeldiğini ileri sürdü. Keza bir çok devletler muhakeme masraflarını da mahkûmun kazanacağı para ile ödemesi lâzımgelen borçları arasında sayarlar. Pozitivist mektep o vakte kadar cezai adalet çerçevesi haricinde bırakılan mutazzarının zararlarının tazmini keyfiyetini de devletin cezai sahadaki vazifeleri arasında gördü ve mahkûmun kazanacağı para ile bu tazmin işine de bir çare bulmak istedi. Nihayet mahkûmun fakir ve himayeye muhtaç ailesine yine kazandığı paradan bir miktarla muavenette bulunması da temenni edildi.

C) Nihayet mahkûmu, gayri münbit veya sıhhata muzir toprakları ıslâh veya yol, inşaat, maden vesair gibi âmmeye faydası dokunan işlerde çalıştırmak fikri de çok eski tarihlerdenberi mevcuttur. Milâttan 14 asır evvelki Hitit kanunlarında bile buna raslanmaktadır.

III

Suçluların çalıştırılması, suçlu tretmanının bir vasıtasıdır

Görülüyor ki, ceza gibi suçluların çalıştırılması da müteaddit gayeler takip etmiştir. Biz bunlardan hangisini kabul edeceğiz? Bu suale cevap vermeden, mahkûmları niçin çalıştırıyoruz veya çalıştıracakız demeden önce kendi kendimize «suçluları niçin cezalandırıyoruz? Cezai müeyyidelerden ne bekliyoruz?» diye sormalıyız.

Kanaatımızca, geniş manada yani bugünkü emniyet tedbirlerini de ihtiva eden manada cezanın esaslı gayesi hukukî nizamın muhafazasıdır. Bu da iki suretle olur: 1°) Çok tehlikeli suçlulara karşı cemiyetin sıkı bir surette müdafaası ile 2°) daha az tehlikeli olan ve miktarı daha çok olan suçluların en çabuk ve en emin bir surette cemiyete tekrar intibak edebilecek bir hale getirilmesi ile.

Demek ki, suç cemiyet hayatına uyamamanın bir tezahürü olduğuna göre, ceza suçlunun tehlikeliliğine, diğer bir söyleyişle içtimai hayata intibak edebilme derecesine uydurulacaktır. Eğer suç pek hafif ise ve tehlikeli olmayan bir suçlu tarafından işlenmişse zararı tamir edici basit müeyyideler tatbik edilecek, bu suretle aynı zamanda, ceza hukukunun en büyük ve çaresi yıllardan beri aranıp ta bugünkü hukuki nizam çerçevesinde kolaylıkla bulunamayan bir yarası olan kısa müddetli hapis cezalarının önüne geçilecektir. Eğer suçlu tehlikeli fakat kabili ıslâh görülürse, cezanın gayesi onu tekrar cemiyet hayatına girebilecek bir hale sokmaktır. Eğer suçlu çok tehlikeli ise ve ıslâhı kabil değilse cemiyetten ihracı yoluna gidilecektir.

Hapis cezası bu son iki ihtimali karşılayan ve çarelerini temin eden bir cezadır. Bu bakımdan, 1925 Londra ceza infazı beynelmilel kongresinde İngiliz Adliye nazırının suçluları (hapishaneye girmeyecekler) ve (girdikten sonra çıkmayacaklar) diye ikiye tefrikini kabul etmekte, bu iki sınıf arasında (girdikten sonra ıslâh edilmiş olarak çıkaracaklar) diye bir üçüncü gurup kabul etmekteyiz.

Görülüyor ki, ceza evlerinde suçlulara tatbik edilecek tretman, onların tehlikeliliğine veya içtimai hayata dönüş kabiliyetine uyan bir tretman olacaktır. Bu itibarla, suçlunun şahsiyetini tanımak bu gün bir zaruret halini almıştır. Mesailerine iştirak etmek fırsatını bulduğumuz 1938 Roma birinci beynelmilel kriminoloji kongresi bu hakikatı bir kere daha tekrar etti. Fakat her suçlunun şahsiyetine uydurulmuş bir tretmanın tatbiki imkânsız bir şeydir. Yapılacak, daha doğrusu yapılabilecek şey, suçluları katagorilere ayırmak ve her kategori için bir tretman tesbit etmektir. Bu itibarla en çok (cezaların ferdileştirilmesi) namı altında tanıyan bu sistemi biz, Ferri ve Gomez ile birlikte, daha ziyade (cezaların suçlu kategorilerine uydurulması) şeklinde anlıyoruz.

IV

Suçluların çalıştırılması suçluların kategorilerine uydurulmalıdır

Kanaatımızca suçluların çalıştırılmasının tek bir gayesi yoktur. Suçlunun içinde bulunduğu kategoriye tatbik edilen tratmanın gayesi ne ise, o suçlunun çalıştırılmasından beklenen gaye de odur. Diğer bir söyleyişle, çalıştırma o tretmanın bir şeklidir, bir vasıtasıdır, bir unsurudur.

Şu halde çalıştırmanın gayesi, kategoriye göre, ya terbiye, ya meslek öğretme, ya ıslâh, ya tazmin, yahutta cemiyete fayda veya tedavi olacaktır.

Çalıştırma bakımından suçluları şöylece tasnif edeceğiz:

I — Kati mahkûmiyetten önce: MEVKUF SUÇLULAR

II — Kati mahkûmiyetten sonra:

A. Çok az tehlikeli ve kendi kendine ıslâh olabilenler: HAPİSSİZ

ÇALIŞMA CEZASINA MAHKÛM SUÇLULAR

B. Tehlikeli ve haklarında hapse lüzum görülenler:

1 — Akıl ve vucut hastaları: HASTA SUÇLULAR

2 — Sağlamlar:

A) Küçükler: ÇOCUK SUÇLULAR

B) Büyükler:

aa) İSLÂH EDİLEMEYEN SUÇLULAR

bb) İSLÂH EDİLEBİLEN SUÇLULAR

Şimdi bu kategorilerin tretmanlarını ve bu tretmanlarda çalışmanın oynadığı rolü kısaca gözden geçirelim.

V

Mevkuf suçluların çalıştırılması

Muhakemenin ve ceza infazının normal şekilde cereyanını temin gayesi ile ihtiyaten alınan hürriyeti tahdit eden bir tedbir olan tevkif ceza değildir. Yalnız suçlu olduğu sanılan kimsenin adliyenin eli altında bulunmasına yarar. Klasik prensiplere göre kati hükme kadar mevkuf ta olsa herkes mâsum telâkki olunaçağından tevkifin gayesi haricinde mecburiyetler tahmil olunamaz. Bu bakımdan mevkuflerin da çalışma mecburiyetine tâbi tutulup tutulamayacağı uzun uzun münakaşaları mucip olmuştur. 1905 senesinde Peştede toplanan ceza infazı beynelmilel kongresinde mevkufların çalışmağa icbar edilemeyeceğine ekseriyetle karar verilmiş, çünkü iş cezanın bir unsuru olarak telâkki edilmiştir. Mâsumiyet karinesinin daima doğru olmadığını kabul etmekle beraber büsbütün asılsız olduğunu da iddia etmeyen pozitivistler mevkufların çalıştırılabileceğini ileri sürmüşlerdir. Yeni İtalyan sistemine göre mâsumiyet karinesi hukuki ve insanî realiteye uymaz telâkki edilmekte ve mevkufar hakkın-da ihtiyati mali tedbirler alındığı gibi onları çalıştırmak suretile muhtemel borçlarına karşılık hazırlamak yolu tercih edilmektedir. Yalnız işesini kendi temin edebilen mevkufar bu mecburiyeden istisna edilmektedir. 1938 tarihli Alman nizamnamesi bütün mahkûmların çalıştırılacağını söylüyor. Ceza kanunumuzun 1938 de tadil edilen 14 üncü maddesine göre idare isterse yeyecek ve giyecek bedelini tedarik edenmeyen mevkuf-leri çalıştırabilir. Diğer memleketlerde mevkuf isterse çalıştırılır. Hatta

Belçikada mevkuflerin bir imtiyazı vardır: İş istiyen mevkufa mahkûmdan evvel iş bulunur.

Bugün mevkufların çalıştırılması epey taraftar bulmuştur. Çünkü bugünkü telâkkiye göre iş, ceza değil bir tretman vasıtasıdır. Çünkü iş bir disiplin ve hıfzıssıha unsurudur. Suçluların bazen çok uzun süren mevkufiyet devresinde atıl kalmaları ve çalışma zevkini kaybetmeleri doğru değildir. Hiç çalışmamış kimselere de bu suretle çalışma zevkini aşılama fırsatını kaçırmamak lâzımdır. En nihayet, mevkuf eğer mahkûm olursa, mevkufiyet devresindeki iâşe ve ibate masraflarını ödemek ıztırasında kalacaktır. Bunun için de çalışmalıdır.

Netice: Mevkufların çalıştırılmasının gayesi, iâşe ve ibate masrafını ödeyebilmek ve icabında muhtaç aileye yardım edebilmektir.

Tevkif evlerinin gayri müsait vaziyeti ve mevkufların mütemadi gidiş gelişleri mevkufların çalıştırılmasını güçleştirmektedir. Fakat bu nihayet bir teşkilat meselesidir.

VI

Hapissiz çalışma cezası

Kısa müddetli hapis cezalarının mahzurları faydalarından binkere fazla olduğu için çok uzun zamandanberi bu cezalar yerine kaim olabilecek diğer tedbirler araştırılmıştır. 1885 Roma ceza infazı beynelmilel kongresi bu mesele ile meşgul olmuş, bu tedbirler arasında hapissiz çalışma da ileri sürülmüştür. Fakat tatbikat müşkülâtı kongre azalarının gözünü yıldırdı. 1925 Londra kongresinde müzakere mevzuu olan az tehlikeli suçlular hakkında hapis yerine geçecek tedbirler arasında yine iş mecburiyeti vardı. Yine idari müşkülât ileri sürüldü.

Hapissiz çalışma mecburiyeti cezası mevzuatta da pek az yer tutmuştur. Bilhassa iki şekline rasgelmektedir.

A — Para cezası veya para cezasından muhavvel hapis cezası yerine kaim olan çalışma mükellefiyeti. Para cezasının tahsili dünyanın her yerinde müşkülâta tesadüf etmektedir. Parası olup ta vermeyenler hakkında her türlü tedbire başvurabiliriz. Fakat hakikaten ödeyemeyecek vaziyette olanları ne yapacağız? Hapis mi? Kısa hapisten kurtulmak için başvurduğumuz para cezasını tekrar hapse çevirmek hedefe varamadığımızı itiraf etmek olmaz mı? Bunun için bu gibilerin para cezasını ödeyebilmelerini kolaylaştırmak iktiza eder. Meselâ taksitle ödemesine müsaade etmelidir. Para cezasına mahkûm suçlu az bir gündelikle çalışıyor ve gündeliği kendisinin ve ailesinin maişetini temine güçlkle yetiyorsa,

mesai saatleri haricinde çalıştırıp bu suretle kendisine cezasını ödemek imkânları verilmelidir. Bir çok kanunlar, bu arada Türk ceza kanunu, para cezası yerine devlet veya belediye hizmetlerinde çalışmayı kabul etmişlerdir. (CK. 19/7, Meriyet K. 7. Bu hususta 3 Haziran 1940 tarihli talimatnameye bakınız).

B — İş mükellefiyeti. Bazı kanunlar, yine bu arada Türk ceza kanunu, hafif hapis cezalarının kanunun tayin ettiği abvalde bazı imalât-hanelerde veya nafia, belediye işlerinde kullanılmak suretile infaz edilebileceğini âmiridir. (CK. 22). Kanunumuzda bunun yegâne misali 544 üncü maddedir. Bu iş mükellefiyeti her ne kadar bir diğer ceza yerine geçiyorsa da yine muayyen bir kategori suçluya mahsus bir müeyyide şeklinde kabul olunabilir. Asıl (iş mükellefiyeti) müeyyidesini 1921 tarihli ve en çok faşizmin mevkii iktidara gelmesi yüzünden kabul edilmeyen Ferrinin İtalyan ceza kanunu projesinde buluyoruz. Bu projeye göre mahkûmlar gündüzleri iş esası üzerine kurulmuş ceza evlerine gelerek çalışacaklar ve akşamları evlerine döneceklerdi. Bu suretle tehlikesi az suçluları hapse atarak daha tehlikeli hale getirmekten içtinap edilmiş olacak, mahkûm ailesinden ve içtimai muhitinden uzaklaştırılmayacaktı. 1927 tarihli Sovyet ceza kanunu hapissiz çalıştırmayı bir içtimai müdafaa tedbiri olarak kabul etmekte ve suçluların çalıştırılması hakkındaki 1933 tarihli islâh edici iş kanunu (code du travail correctif) bu cezanın infaz şekillerini tesbit etmektedir [5]. Bu ceza esas itibarile Ferrinin iş mükellefiyetine benzemekte ise de aralarında bir hayli fark bulunmaktadır.

Gayesi suçtan mutazarrır olan ferdin ve devletin zararlarını tazmin olan hapissiz iş mükellefiyeti bütün faydalarına rağmen, idarî müşkilât yüzünden, tatbik sahasını genişletmemiştir. Tenfiz imkânları hasıl olduğu anda tatbikinde tereddüt edilmemelidir.

VII

Hasta suçluların çalıştırılması

Hasta suçlular umumiyetle iki kısma ayrılırlar: 1) Ruh hastaları 2) Beden hastaları. Ruh hastaları da hakiki akıl hastaları ile derin anormallerden tereküp eder.

Hakiki akıl hastaları ile klasik ve eklektik ceza hukuku meşgul olmaz, bunlar hakkında idarî tedbirler alınmakla iktifa olunurdu. Suç işleyen delillerle suç işlememiş delilerin bir arada bulundurulmaması bugün fenni bir zaruret olarak kabul edilmektedir. Pozitivist mektep kanunî

[5] Bu hususta tafsilât için NAPOLÍTANO nun *La politica sovietica del lavoro correttivo* adlı makalesine bakınız (Rivista di diritto penitenziario, 1934, s. 1328)

mesuliyet esasına dayanarak akıllı akılsız bütün suçluları, sırf suç işledikleri ve cemiyet nizamını bozdukları için, mesul tutduğundan akıl hastaları ilede meşgul oluyor ve bunlar hakkında cezai tedbirler alıyor. Tabii bu tedbirler bu kategori suçluların marazî şahsiyetlerine uygundur ve daha ziyade tedavi maksadını gütmektedir. Çalıştırma, bu kategori suçlularda, bu tedavi sisteminin bir unsuru olarak meydana çıkıyor. Hareket ile tedavi şeklinde tercüme edebileceğimiz ve [müelliflere göre (prassiterapia, aschesiterapia, Beschaeftigungstherapie) adları verilen tedavi tarzı bugün delilere de tatbik edilmektedir. Pek tabiidir ki ancak çalışabilenler ve çalışmasından sıhhi bir istifade beklenenler çalıştırılmaktadır. Doktorların mütealalarına göre deli her türlü işte çalıştırılabilir. Filhakika, ziyaret etmek fırsatını bulduğumuz ve bugün İtalyanın en mutahassıs doktorlarından biri olan SAPORITO tarafından idare edilen Aversa adlı şifahanesinde bir deli eline verilmesini bu işten anlamayanların ihtiyatsızlık sayabilecekleri vasıta ve aletlerle çalışan hasta suçlulara rasgeldik. Söylendiğine göre, mümkün olduğu kadar eski mesleklerinde çalıştırmak faydalı oldukları hakkında kendilerine bir kanaat vereceğinden şahsiyetlerinin uyanmasına yardım etmektedir.

Derin anormaller, hakikî deliler ile suç işlemelerinde hastalık veya irsiyet amillerinin müdahalesi bugüne kadar bariz bir şekilde görülmediği için normal diye telâkki etmek mutad olan suçlular arasındaki mutavassıt grubu teşkil eder [6]. Manevi mesuliyet esası üzerine kurulmuş bir ceza hukuku, bu suçluların mesuliyetlerinin tam olmaması hasebile, cezaların indirilmesi neticesine varır. Bu ise en tehlikeli sınıf olan bu suçlular hakkında alınacak tedbirlerin tamamen zıddıdır. Bilâkis bunlar hakkında hafif değil, fakat şiddetli tedbirler alınmalı, kısa bir zaman sonra, tehlike baki kaldığı halde, serbest hayata aslâ salıverilmemelidir. Bugün, cazalamı bitiren bu gibi suçluları, serbest bırakmamak için emniyet tedbirlerinden istifade edilmekte ve bu suçlular ceza evinden emniyet tedbiri evine geçirilmektedir.

Derin anormallerin muhtelif nevileri vardır. En büyük kısmı muvazenesizler (deséquilibrés) teşkil eder. Anormaller belki tıbbî bakımdan gayrı habili tedavidirler. Fakat hiç olmazsa içtimai bakımdan tedavileri cihetine gitmek, onları cemiyete uyubilecek şekle sokmak lâzımdır. Bunlar her ne kadar hasta gibi muamele göreceklerse de disiplin daima muhafaza edilecek doktorların muaf tuttıkları hastalar müstesna, hepsi

[6] VERVAECK [L.] *Considérations sur le traitement pénitentiaire* Revue de droit pénal et de criminologie, 1924, s. 225.

çalışma mükellefiyetine tâbi tutulacaklardır. Muntazam mesai bu muvazenesizlerin tretmanında en kıymetli bir unsurdur. Her hastaya uygun olan işi doktor tayin edecektir. Bilhassa zırai işin bu gibi suçlulara çok çok faydalı olduğu iddia olunmaktadır. Belçikadaki mollar normal çocuklar müessesesinde toprak ve çiftlik işlerine ne büyük bir kıymet verildiğini bizzat müşahade ettik.

Vücut hastalarına gelince, bunların ayrı ceza evlerinde veya hiç olmazsa ayrı koğuşlarda hususi bir tedavi görmeleri lüzumu bugün açık bir hakikattir. Bazı hastalıkların ve sakatlıkların suç doğuran amiller arasında olduğunu biolojik bilgiler göstermiştir. Suçluluğu önleme çareleri arasında hastaların tedavisi bugün ön safta gelmektedir. Demek tedavi gayesi ile ve tıbbın göstereceği lüzum üzerine böyle hastalar da çalıştırılabilir. Meselâ bazı mutahassıslar verem tedavisinde çalışmanın mühim rolünden bahsederler [7].

VIII

Suçlu çocukların çalıştırılması

Çocukları, mümkün olduğu kadar, manevi mesuliyet esasına dayanan ceza kanunlarının sahası haricinde bırakmak bugün bir çok memleketlerde tahakkuk etmiş olan bir temennidir. Yalnız suç işleyen çocukları değil, fakat aileleri tarafından maddeten ve manen terkedilen çocuklar hakkında da himaye edici tedbirler alınmak yolu ileri memleketlerde çoktan tutulmuştur. Bu meselelerin tetkiki mevzuumuz haricindedir. Biz yalnız haklarında hüriyeti kaldırıcı bir tedbir alınan suçlu çocukların çalıştırılmasını tetkik edeceğiz.

Suçlu çocuklar hakkında tatbik olunacak tretmanın esas gayesi, bugün itifakla kabul edildiğine göre tamamen terbiyevi ve islâhidir [8]. Çocuklar evvelâ biopsişik bakımdan normal ve anormal diye ayrılmaktadır. Anormal çocuklarda takip olunacak tretman, anormal kâhillerinkine benzer. Biz burada yalnız normal çocukları mütalâa edeceğiz.

Çocukların çalıştırılmasını, çocukların yaşlarına göre iki kısımda tetkik etmek muvafık olur: Çocuk suçlular, genç suçlular.

A — Çocuk suçlular. Henüz daha bülüğ yaşına varmayan ve mektebe devam edecek yaşta olan çocukların bilhassa talim ve terbiyeye büyük ihtiyaçları vardır. Bu yaşta suç işleyen çocuklar umumiyetle ter-

[7] PERİ (A). *Le virtù curative del lavoro*. Realtà, 1929, s. 166.

[8] Çocuk islâh evlerinin ilmi esasları hakkında fazla tafsilat için değerli [arkadaşımız Dr. Faruk Erem'in *Ceza hukuku önünde suçlu çocuklar* adlı eserine bakınız. İstanbul, 1940, s. 66.]

biye bakımından geri kalan çocuklardır. Ve hemen ekserisi anormaldır. Bu itibarla bunlara verilecek dersler mümkün olduğu kadar basit ve pratik olmalıdır. Bu çocuklara mektep dersleri yanında meslekî bigilerde verilmelidir. Çocuk islah ve terbiye evleri hakkındaki 1939 tarihli İtalyan nizamnamesi bir kısım çocukların bazı şartlar altında civardaki umumî ilkokullara devamına da müsaade etmektedir.

B — Genç suçlular. Bülüğ yaşı ile suçlunun büyük ve kâhil adedilmesi için icap eden yaş arasındaki suçlulardır. Azamî yaştan tayini her memleketin kanunlarına bırakılmalıdır. Gençleride ceza hukuku sahasından çıkarmak, azap verici ceza vermeyip daha ziyade pedagojik bir terepmana tâbi tutmak gayesiyle bu yaştan gittikçe yükseltildiğine şahit olmaktadır. Hatta, ceza kanunlarına göre mahkûm da olsalar, gençler büyüklerden ayrı müesseselerde bulundurulmakta ve ayrı rejimlere tâbi tutulmaktadırlar. Meselâ Belçikadaki Hoogstraeten cezaevi mektep müessesine 25 yaşına kadar iyi huylu genç suçlular kabul edilmekte, istisnaen 30 yaşına kadar mahkûmlar da alınmaktadır.

Gençlere tatbik edilecek rejim onlara bilhassa bir meslek öğretmek gayesini güdecektir. Yaşları öğrenmeğe, kötü huylardan vazgeçip dürüst insanlar haline getirilmeğe en müsait bir yaştır. Çocuğa öğretilecek meslek Belçikada tıbbî ve pedagojik bir müşahede neticesinde tayin edilmektedir. Öğretilecek meslekler, öğrenmesi kolay ve daima geçer meslekler olmalıdır. Terzilik, kunduracılık gibi.

Hülâsa, suçlu çocuk ve gençlerin çalışmaları daha ziyade talim ve terbiye gayesi ile olacak, onlara sınaî veya zirai bir meslek öğretilecektir. Yaş büyüdükçe işin daha müsmir, daha iktisadî bir surette işletilmesi ne çalışılacaktır.

IX

İslâh edilemeyen suçluların çalıştırılması

İslâh edilemeyen suçluların mevcudiyeti bir hayli münakaşayı mucip olmuştur. « İslâh edilemeyen suçlu yoktur, eğer islah edemiyorsak islah etmesini bilmiyoruz demektir» diyenler de olmuştur. Fakat hiç olmazsa bugünün ilminin islah çaresini bulamadığı kimselerin mevcudiyetini kabul ederek meseleyi halletmek kabildir. Kriminolojik bilgilerimiz bu gün islâhî kabil olmayan suçlular kategorisini tamamen tesbit edememiştir. Fakat buna rağmen az çok bir katıyetle bir kimsenin islah edilemeyeceğini de ilim tesbit etmektedir. Eğer yamıldığımızı anlarsak bir kategoriden diğerine geçmekte tereddüt etmemeliyiz. Muhakkak olan bir şey varsa o da islah edilemeyen suçluların mikdarının gayet az oluşudur.

Bu suçluların çalıştırılmasında gözetilecek noktalar şunlardır: Cemiyet hayatına uyamayan bu kimselerin faaliyetlerini gerek ferd gerek cemiyet bakımından en iyi, en faydalı bir şekilde kullanmak. İslâh edilemeyen suçluların çalıştırılması suçluya bilhassa Devlete ve suçtan zarar gören kimselere karşı olan borçlarını ödemek imkânını vermeli ve âmmeye faydası dokunan işleri gördürmelidir. Hatta bataklıkların kurutulması gibi gayri sıhhi işlerin yapılması memleketin umumî menfaatleri icabından ise serbest işçileri böyle işlerde çürütmekten ise, buralarda her türlü sıhhi tetbirleri alarak böyle suçluları kullanmak daha muvafık olur.

X

İslâh edilebilen suçluların çalıştırılması

İslâhları için hüriyeti tahdit eden bir müeyyideye lüzüm görülen, tehlikesi az ve içtimai hayata dönme kabiliyeti fazla suçlular en kalabalık kategoriye teşkil ederler. Dr. Saporito «ceza evi, eksik veya kusurlu çıkan veya hayatın güçlükleri karşısında aşınan insan makinesini, mümkün olduğu nisbette ve her çareye baş vurarak, tamamlayan ve tashih eden bir laboratuvardır» dediği [9] zaman bu sınıf suçluları düşünmektedir. Belçikanın en büyük otoritelerinden olan Dr. Vervacek de «suçluluk içtimai hayata uymayıp olduğuna göre ceza evindeki tretmanın esas gayesi de suçluyu tekrar cemiyete uydurmağa çalışmak, kanunlara itaat lüzumunu öğretmek, ondaki içtimai ve ahlâki hisleri inkişaf ettirmek olmalıdır» demektedir. Cemiyet hayatına tekrar uyuş bakımından suçlular, çabuk uyabilenler, geç uyabilenler diye iki kısma ayrılabilirler ki bu taksim bugün klasik hale gelen tesadüfi suçlu ile mükerrir ve itiyadi suçlular tasnifine tetabuk etmektedir.

İslâhı kabil suçluların çalıştırılmasının gayesi, bu islâhı ve yeniden cemiyet hayatına dönüşü kolaylaştırılmak olmalıdır. Bu da çalışma zevkini aşılama, bir meslek öğretmek veya mevcut meslekte terakki ettirmek ile olur. Aynı zamanda, çalıştırmakla kendisine kazandırdığımız para ile suçlunun cemiyete ve suçtan zarar görene karşı olan borçlarını ödetmek ve bu suretle içtimai adaleti de temin etmek bilhassa ekseriyeti teşkil eden bu kategori suçlular hakkında unutulmaması lâzımgelen bir esastır.

[9] *Aspetti particolari del lavoro carcerario*. Rivista di diritto penitenziario, 1935, s. 1235 (Bu makale Türkçeye Rifat Alabay tarafından tercüme edilmiştir. Adliye ceridesi, 1339 s. 1419).

İş Münasebetlerinin Feshi

Yazan :

Sulh hâkimi İbrahim Tekeli

İş münasebetleri kaideten çözülebilen münasebetlerdir. Bu iş münasebetlerinin esas gayesinde mündemiçtir. Eğer iş veren işçinin iş kuvvetini istimâl edemez ve işçi muayyen bir iş görecektir olupta bu işte sona ermiş olursa veya işçi işten geri kalır veyahud iş münasebetleri muayyen bir zaman için akt edilmiş olup bu müddet dolmuş bulunursa iş münasebetleri çözülebilirler.

İş münasebetlerinin çözülmesi yalnız muayyen zaman için devam eden sürekli iş münasebetlerine değil aynı zamanda gayri muayyen zaman için kurulmuş olan sürekli iş münasebetlerinde de cari olmak mecburiyetindedir. Meselâ bir az evvel yukarıdada söylendiği gibi iş veren işçiyi çalıştırmak istemez veya çalıştıramaz veya işçi çalışmak istemezse bu halde yeğane çözme yolu bir taraflı fesihtir . [1]

Feshin hukukî mahiyeti

İş münasebetlerinin sona ermesinin sebeplerinden biri ve en tipik şekli fesih suretile vuku'a gelenidir. Fesih: iş münasebetlerini teşkil eden taraflardan birinin diğerinin buna müttali olması şartile iş münasebetlerini istikbal için kaldırmış olduğunu bildirir arzu beyanıdır. [2]

Hukukî mahiyeti itibarile fesih bir kurucu, yapıcı haktır (gestaltungsrecht) [3]. İttilâ mecburiyeti bakımından iş münasebetleri ancak diğer tarafın feshe ittilâ peyda etmesi yani anlaması ile mümkün olur. Buna göre iş münasebetlerini fesh eden taraf bu arzusunu diğer tarafa bildirmek mecburiyetindedir. Diğer taraf beyanı imkânsız bırakır ve buna fesih eden sebebiyet vermemiş kendisine bir borç yüklememiş olursa,

[1] Siebert: Zeitschrift für deutschesrecht. 1935 seite 568

[2] Hueck — Nipperdey: Lehrbuch des Arbeitsrecht . Band 1 1938 seite 300 .

[3] Ali Fuat: Türk iş hukukuna giriş adlı konferansının 7 inci sahifesi. Hueck-nipperdey lehrbuch. B 1 seite 301 molitor: Zeitschrift deutschesarbeitsrecht 1938 Heft-2 Reşat Atabek: İş aktinin feshi sahife 39 — 40

veyahut kendisine fesih yapılmış olan taraf beyanı kabuldan imtina etmiş ise fesihten haberdar edilmiş sayılır.

Kendisine iş münasebetleri fesih edilen tarafın nerede olduğu belli olmaz ise Kanunu Medeninin umumi hükümlerine göre madde 19 — 1 — İkametgâhında yapılır.) [4].

Fesih eden taraf kendi beyanı ile bağlıdır. Bir defa diğer tarafa iş münasebetleri fesh edildiğine dair fesih eden arzusunu beyan ederse artık bundan geri dönemez geri dönmek ancak diğer tarafın rıza göstermesile mümkün olur.

Arzu beyanında esas şekil değil mahiyettir. Meselâ fesih eden iş münasebetlerini filan gün için fesih ettim diye fesih kelimesini mutlâka kullanması icap etmez, yalnız fesih ettiğini bildirecek şekilde söylemesi kâfidir. Fakat her halde gününü ve feshin nev'ini bildirmiş olmalıdır. Meselâ alelâde mi yoksa fevkalâde mi ve hangi gün için fesih etmiştir. Böyle olmadığı takdirde diğer taraf hangi nev'i fesih işine geliyorsa onu ileri sürebilir.

Fesih hali hukuki bir muamele olduğundan evvelâ fesih eden kimsenin hukuki ehliyeti haiz olmasını icap ettirir. Hukuki ehliyeti haiz olmayan velâyet vesayet altındaki çocuklar ile mahcurlar ancak veli ve vasilerinin rızası ile iş münasebetlerini fesih edebilirler. Fakat bu rıza yazılı şekilde olmak mecburiyetinde olmadığı gibi feshi müteakip veli veya vasi derhal itiraz etmedikleri takdirde arzularını beyan etmiş olurlar. Borçlar kanunu madde 318 Kanunu Medenî madde 15 ve 16.

Feshin envai

İş münasebetlerinin feshi alelâde ve fevkalâde olmak üzere ikiye ayrılır. Fakat alelâde fesih ve fevkalâde fesih diye hukuki bakımdan birbirinden mutlâk ayrılmış iki fesih hali yoktur. Mevzuun dağılmaması için bunların hukuki mahiyetlerinin tetkikinden burada sarfınazar edilmiştir. [6]

Alâlâde fesihte şart ve müddet

Umumi harpten evvel cari olan liberation devrinde hâkim olan

[4] Molitor: Zeitschrift der akademie für das deutsche recht 1938 heft 22 seite 761

[4] Molitor : aynı makale.

[6] Etraflı izahat: Reşat Atabek : İş aktinin feshi sahife 55 nikinseh: grundriss des deutschen arbeitsrecht band 2

prensip mukavele serbestisi idi. Yani iş veren ile işçi müsavi olarak karşı karşıya gelüp iş münasebetlerini istedikleri gibi akit eder, şartlarını tesbit ederlerdi bu prensibe görede mecburi bir fesih müddeti yoktu, istenildiği zaman fesih edilebilirdi. Meğerki böyle bir şart mukavelede tesbit edilmiş olmasın.

İş verenlerin iş akdinin feshinde bir şartı kabul etmeleri menfaatlarına hiç bir zaman uymayacağından iş münasebetlerine koymayacakları göz önünde tutulacak olursa fesih müddetini mevcut olmadığı kendine açık olarak gösterir. Bu hal hakikatta işçinin müsavâtı değildi. Hukuki bakımdan vakı'a patron ile amele müsavi hakka malik mukavele şartlarını beraber konuşur, tesbit eder halbuki fiiliyatta patron ile yüz yüze bile gelemeyen idi. Avrupa iş hukukunda iş mukavelesi iki tarafın nizalarının birleşmesiyle kurulmuş bir mukavele değil iş verenin işçiye « D I C T É E » si idi. Çünkü ya amelede yaşamak istiyor ekmeğe muhtaçtı ve bunun içinde çalışmağa mecbur bulunuyordu. Bu sebepledirki işçi ister istemez iş verenin şartlarını kabul edecek ve ifa edecekti. Bu hal umumî harpten sonra bir az değişti. Amelenin himayesini istihdaf eden kanunlar çıkmaya başladı, işçi sigortaları kasalar kurulduğu gibi fesih keyfiyetinde de tahditler konuldu. Böyle ilerlemeler yapılmış olmasına rağmen yine büyük fabrika sahibleri kendilerini bu hükümlere tâbi görmek istemiyorlar ve riayet etmiyorlardı. Makinaların inkişaf etmesi, işçi yerine kaim olması üzerine artık usta işçiye fazla ihtiyaç kalmamıştı. Her hangi bir indüstri amelesinin « STAGE » gördükten sonra yeni bir iş yerinde kullanılması mümkün olmuştu. Bu sebebledirki iş verenler ameleye fazla muhtaç olmayup her zaman hazır amele bulabilecek bir hale gelmişlerdi.) [7].

Bizde ise iş münasebetleri Medeni Kanunun kabuluna kadar cari olan mecellenin hükümlerine göre kira akdî esasları dairesinde tanzim edilmiş idisede fiiliyatta iş münasebetleri bambaşka bir hukukî mahiyet arz edüp işçi Avrupada olduğu gibi tamamilen iş verenin elinde bir köle vaziyetinde olmayup daha ziyade himaye edilmiş idi ve işçi ile iş veren arasında adeta bir aile münasebeti mevcut idi.

Fesih müddetinin yokluğu ve ona riayetsizlik muhtelif zamanlarda ayrı ayrı neticeler doğurur.

1 — İşçinin çok iş verenin az olduğu bir yerde ve bir zamanda iş verenler iş münasebetlerini müddetsiz veya kısa bir fesih müddeti altında bozmak isterler. Çünkü daha ucuz ve hemen yeni işçiye iş pazarlarında bulmak mümkündür. Bu hal ise işçi için çok zararlıdır. O uzun za-

[7] Hüeck — Nipperdey: Grundris des deutschen arbeitsrecht. 1938 seite 17 ve devamı

man iş verenin iş yerinde çalışmış yevmiyesini artırmış iş verenin itimadını kazanmıştır. Aynı şeraiti haiz yeni bir iş yeri bulmak uzun zaman aranmaya ve beklenmeye mütevakkıftır. İş münasebetlerinin hemen feshi ile işçinin işine son vermek, zaten gündelik yiyeceğinden başka bir kazancı olmayan işçiye sokak ortasında bırakmak olurki buda insani bir hareket olamaz.

Diğer taraftan işçinin az iş verenlerin çok olduğu bir yer ve zamanda işçi kolayca yeni bir iş yeri bulabileceğinden iş münasebetlerini derhal fesih etmes işçinin işine uygun gelebilir. Fakat iş yerini terk etmek böyle bir yerde çok zaman iş yerinin normal faaliyetini sekteye uğratar ve bu suretle iş veren zarar gördüğü gibi dolayısılede milli senayi zarar görmüş olur. Bilhassa bizim gibi senayii yeni kurulan bir memleket için bu hal çok ehemmiyet gösterir.

İş kanunu iş münasebetlerinin feshini 13 ve müteakip maddelerinde tanzim eder. Alelade fesihte kanun iki noktadan hareket eder.

1 — Nasılki kanun birinci maddesinin sarahatına göre «bir iş akti dolayısıle başka bir şahsın iş yerinde bedenlen veyahud bedenlen ve fikren çalışan kimseye işçi denir» diyerek yalnız işçi tabirinden bedenlen ve bedenlen ve fikren çalışan kimseyi anlıyorsa) [8]. iş münasebetlerinin feshinde de aynı noktadan hareket ederek bedenlen ve bedenlen fikren çalışan işçiye ayrı ayrı fesih müddeti tayin eder.

2 — Diğer hareket noktası ise kanun alelade fesihte feshin müddetini işçinin çalıştığı müddete göre mütenasiben tayin etmesidir. Meselâ:

A — İş altı aydan az sürmüş olan bedeni işçi için iki hafta.

B — İş altı aydan bir buçuk seneye kadar sürmüş olan bedeni işçi hakkında üç hafta.

C — İş bir buçuk seneden üç seneye kadar sürmüş olan bedeni işçi hakkında dört hafta.

Ç — İş üç seneden beş seneye kadar sürmüş olan bedeni işçi hakkında beş haftalık bir fesih müddeti tesbit etmiştir.) [9].

Bedenen ve fikren çalışan işçiler hakkında ise fesih keyfiyeti yuka-

[8] Kanunun açık hükmüne göre işçi tabirinden kast edilen yalnız vücut veya vücut ve kafa ile çalışandır. Yalnız kafa ile çalışan kimseler kanunun hükmüne göre işçi mefhumunun dışında kalırlar. Ve iş kanunun hükümleri bunlara tatbik edilemez.

[9] Kanun beş seneye kadar demekle beş seneden fazla olan iş münasebetini de kast etmiştir. Yalnız beş seneden fazla olarak çalışmış olan işçiler kanunun 13. maddesinin son fıkrasının hükmüne göre her fazla çalıştıkları sene için ayrıca on beş günlük bir yevmiye ile işin mahiyetine göre miktarı hâkim tarafından taktir edilecek bir tazminat alabilirler. Hesaba esas teşkil edecek yevmiye ise son çalıştığı zaman almış olduğu yevmiye üzerinden hesap edilmek gerekeceği kanaatındayım.

ında yazılı olan müddetler çalıştığı müddetle mütenasip bir şekilde iki misli olarak tayin edilmiştir.

Kanunun 13. üncü maddesinde tayin edilmiş olan bu fesih müddetleri asgarî hatler olup bunlar mukavele ile uzatılabilirler. Fakat tahdit edilemez tahdidi ihtiva eden bir mukavele hüküm ifade edemez bunlar kanunun amir hükümleridir. Fakat işçi ve iş veren bu haktan feragat etmek salâhiyetine maliktirler.

Kanunun 13. üncü maddesindeki fesih müddetleri iş vereni değil sırf işçiyi himaye etmek için konulmuştur. Çünkü bu insanlar ekseriya ustalaşmış işçilerdir. Uzun zaman iş yerinde çalışmış yevmiyelerini artırmışlardır. Aynı vaziyette yeni bir iş yeri bulmaları kolay olamaz kanun bunların himayesi için büyük bir ihtimam gösterir.

Fevkalâde Fesih

Alelaide fesihe zıt olarak iş münasebetleri muhik sebebler altında derhal hiç bir fesih müddetine bağlı olmaksızın fesih edilebilir. Bu feshede fevkalâde fesih denir.

Fevkalade fesihte alelade fesihte olduğu gibi yalnız gayrı muayyen bir zaman için kurulmuş sürekli iş münasebetlerinde değil muayyen zaman devam eden sürekli iş münasebetlerinde de caridir. İş kanunu madde 15.

Fevkalade fesih kukuki bakımdan bazı ayrılıklar gösterir.

1 — Fevkalade fesihte fesih eden taraf muayyen bir müddetin geçmesini beklemeye mecbur değildir.

2 — Fevkalade fesih yalnız muhik sebebler altında yapılır.

3 — Alelade fesihte eğer fesih eden taraf muayyen olan müddetin geçmesine riayet etmiş ise diğer taraf fesih edenden bir tazminat isteyemez. İş kanunu madde 14 — 1. Fakat fevkalade fesihte haklı olan taraf diğer taraftan tazminat istemek hakkına maliktir. Fevkalade fesih sırf şahsı hüriyeti korumaya matufdur. Bunun için ondan feragat edilemez ve feragatı ihtiva eden bir mukavele hüküm ifade etmez.

Muhik sebeblerin tayinine gelince:

Borçlar kanununun iş münasebetlerini tanzim eden hizmet aktine aid hükümlerine göre, madde 344 (Muhik sebeblerden dolayı gerek işçi gerek iş sahibi bir ihbara lüzum olmaksızın her vakit akti fesih edebilir. Ezcümle ahlâka müteallık sebeblerden dolayı yahud hüsnüniyet kaideleri noktasından iki taraftan birini artık akti icra etmemekte haklı gösteren her hal muhik sebep teşkil eder bu gibi hallerin mevcudiyetini hâkim takdireder.) Muhik sebeblerin mevcudiyetini tayin hâkime bırakılmış

tır. İş kanunı ise borçlar kanunu gibi böyle bir umumi hükmü ihtiva etmez o daha ziya de münferit misaller gösterir. İş kanununun 15. inci maddesine göre fevkalade fesihte muhik sebebler iki kısma ayrılır.

1 — Sıhhi sebebler

2 — Sadakat, ahlâk ve hüsnüniyet kayidlerine uymayan sebebler. Sıhhi sebebleri kanun iş aktinin mevzuu olan işin yapılması mukavele- nin akdi zarfında tahmin edilmeyen bir sebep dolayısı ile işcinin sıhhat ve hayatı için tehlikeli olursa yahud işcinin daimi surette yakından alakadar olacağı veya doğrudan doğruya temasta bulunacağı kimseler. Meselâ iş veren veya vekili veyahud diğer bir işçi bulaşıcı veya iğren- dirici bir hastalığa tutulmuş olursa diye zikir ediyor.

İş akdine mevzu olan işin yapılması mukavele- nin akdi esnasında evvelce bilinmeyen ve tahmin edilemeyen bir sebepten dolayı işcinin sıhhat ve hayatı için tehlikeli olabilir. Diğer cihettende işcinin daimi surette yakından veya doğrudan doğruya temasta bulunacağı meselâ iş veren veya vekili veyahud diğer bir işçi bulaşıcı veya istikrah vereceği bir hastalığa tutulabilir. (Meselâ iş verenle hususi daktilonun münase- beti).

Bulaşıcı hastalıktan maksad kanunun ruhuna göre her sarî hasta- lık değildir. Meselâ tifoya tutulan iş veren veya vekili dolayısıyla iş akti- nin bozulması icap etmez çünkü bu hastalıklar esnasında iş verenin işçi ile teması kendiliğinden ortadan kalkmıştır. İş veren evinde veya has- tahanesinde tedavi altındadır. Kanunun demek istediği bulaşıcı hasta- lıklar meselâ verem, frengi ve buna benzer hastalıklar olup harareti az ve işvereni iş yerine gelmekten alıkoymayanlardır. Bu hastalıklar bir ni- zamname ile tesbit edileceklerdir) [10.]

İş veren için ise: Eğer işçi kendi kastından veya derbeder hayat sürmesinden, işaret ibtilasından veyahud suç mahiyetinde bir hareketin- den mütevellit olmaksızın bir hastalığa veya arızaya tutulup buda hü- kümetce çıkarılacak bir nizamnamede tasrih edilecek müddetlerden faz- la sürerse yahud işçi deruhte ettiği işi yapamıyacak bir hale gelirse, iş- cinin bulaşıcı bir hastalığa tutulduğu anlaşılırsa iş veren sıhhi sebeblere müsteniden iş münasebetini derhal fesih edebilir.

Kanunun ruhuna göre işcinin iş görmeyecek hale gelmesi kendisi- nin içki veya derbeder hayat sürmesinden ileri gelmiş olmalıdır. Kendi kusuru olmayan bir sebepten dolayı vuku'a gelen bir hastalık veya arıza veya işte veyahud işten geri kalmak halinde iş veren iş münasebetlerini ancak yukarıda izah edildiği üzere alelade olarak fesih ede- bilir. Kanunun burada nazara aldığı işten geri kalmak hali daimi su-

[10] Böyle bir Nizamnamenin neşir edilmiş olduğuna dair elimizde bir vesika bulunmadığından zikir ve tetkik edilemedi.

rette olanıdır. Yoksa muayyen ve kısa bir zaman için işten geri kalma mevzuu bahis olamaz [11].

Ahlâk ve hüsnüniyet kaidelerine muhalif olan hareketleri kanunun 15. inci maddesinde sıralanmıştır. Bunlar iş aktinin yapıldığı sırada bu aktin esaslı noktasından biri hakkında yanlış vasıflar veya şartlar göstermek yahud ahlâkı olmayan malumat vermek veya beyanatta bulunmak gibi hallerle iş veren işciyi aldatır. Veya iş veren veya vekili işcinin yahud ailesinin efradından birinin şeref ve namusuna halel getirecek mahiyette harekette bulunur veya söz söylerse yahud işçi işi verenin evinde ikamet ettiği takdirde bunların yaşayış tarzı umumi ahlâk bakımından düzgün olmaz ise iş veren veya vekili işçiye veya ailesinin birine tecavüzde bulunursa işçi derhal iş münasebetini fesh eder ve yeni kanunun 16. inci maddesinde yazılı olduğu gibi işçi iş akti esasında iş vereni veya vekilini iğfal eder iş veren veya vekilinin ailesi efradından birine tecavüzde bulunur veya namus ve şerefine tecavüzü havi bir harekette bulunur veya söz söylerse iş verenin emniyetini sūi istimal ederse izin almadan veya muhik bir sebep olmadan iki gün arka arkaya işi yerine gelmez ise iş veren derhal iş münasebetini fesh edebilir.

Bunların tetkiki şunu gösteryorki iş kanunu ahlâk ve hüsnüniyet kaidelerine muhalif olan hareketlere ait umumi bir hükmü ihtiva etmemektedir. Kanun daha ziyade münferit haller derpiş etmektedir. Fakat bu demek değildirki ahlâk ve hüsnüniyet kaidelerine muhalif olan hareketler yalnız kanunda zikredilmiş olanlardır. Kanun yalnız bu yazılı olan hallerde iş münasebetlerinin derhal feshini mümkün görmüştür.

Ahlâk ve hüsnüniyet kaidelerine muhalif olan haller okadar çok ve çeşitlidirki onları kanun maddelerine sıkıştırmak imkânsızdır. Her gün, her ilerleyiş yeni haller doğurur. Bu gün ahlâk ve hüsnüniyet kaidelerine muhalif ad edilmeyen bir hareket yarın muhalif ad edilebilir.

Kanun Borçlar kanunun 344. üncü maddesindeki umumi hükmü kabul edilmiş farz ederek 15 ve 16. inci maddelerinde saymış olduğu hallerle yalnız misallar göstermek ve mümkün olduğu kadar pratik hayatta bu sebeblerin tayinini kolaylaştırmak istemiştir. Ve netekim iş kanunu 14 inci maddesinin II. inci fıkrasında bu esası buna benzerleri diye tasrih etmiştir. Muhik sebebler in tayini evvela mahalli örf ve adete göre yalnız hakim tarafından taktir edilebilir. Ve kanunun demek istediğide ancak bu olabilir.

Netice

Buraya kadar yapılan tetkika göre iş münasebetlerinin esasında ka-

[11] Reşat Atabek: İş aktinin feshi 1938 sahife 143 ve devamı.

ide olarak çözülebilir olmalarıdır. Ve bunun en mühim şeklide fesih suretile vuku'a gelenidir. İş münasebetlerini şahsi hukuk zümresine aid bir topluluk münasebeti olarak kabul eden Alman iş hukukuna göre bilhassa bu münasebetin ihlâl edilmesi neticesi artık bir iş münasebeti ortada yoktur. Çünkü bu münasebet karşılıklı itimat ve sedakat ve ihtimama (Vertruen und fürsorgepflicht) müstenittir. Bunun ihlâl bu münasebeti ortadan kaldırır binaenaleyh iş münasebetide sona ermiş olmak lâzım gelir. İş kanunu böyle muayyen bir meslek gözetmediğinden onun feshini kendine has bir şekilde tanzim eder fakat ahlâk ve hüsnüniyet kaidelerine muhalif olâarak fesih edilmiş olan iş münasebetlerinin halline sureti tesviyesine aid sarîh bir hükmü ihtiva etmez. Kanun yalnız maddi tazminat talebini koymuştur. Bazı ecnebi kanunlarında meselâ Alman kanunu (Das gesetz zur ordnung der nationalen arbeit) 56 ıncı maddesinde böyle bir halde işçiye iki türlü hak vermiştir. Ya feshi ret etmek (widerrufen) veya feshi kabul ederek ahlâka ve hüsnüniyete muhalif olarak fesih edilmiş olduğundan dolayı tazminat talep etmek hakkını tanımıştır. Feshi ret etmek hakkı işçi için büyük bir ehemmiyeti haizdir. Bu demektirki işçi keyfi olarak iş yerinden uzaklaştırılmaz. Ve bu suretle her işçi iş yerinden dolayısıyla hayatından maişetinden emin olarak çalışır. Ümit ederizki iş kanununda bu eksigi tamamlanmış ve haksız feshin hal suretine dair hükümler konulmuş olacak.

Yurddaşın yabancı ÷lkede millet aleyhine faaliyetinden m÷tevellit suç

Yazan: Rağıp ÖĞEL

Ceza kanunumuzun 3038 numaralı kanunla tadil edilen 140 ınca maddesinde, yurttaşın yabancı memlekette millet aleyhine faaliyetinden tevellüt eden suç tasvir edilmektedir.

Bu maddede derpiş edilen memnu fiil, 1889 tarihli İtalyan ceza kanununda mevcut değil iken 1930 tarihli kanuna ithal edilmiş ve ceza kanunumuzda yapılan tadilât neticesinde 3038 numaralı kanunla Türk ceza hukukuna da intikal eylemiştir.

Faşist ihtilâli neticesinde, yeni rejime muhalif bulunanlar veya rejimden evvelki siyasî faaliyetlerinin mes'uliyetlerinden korkanlar vatanlarını terk ile yabancı memleketlere iltica ederek orada muzur faaliyetlerde bulunmağa başlamaları üzerine İtalyan devleti evvelâ hususî bir kanunla, sonra 1930 tarihli umumî ceza kanununa ithal suretile böyle Anti national faaliyetleri önlemiştir.

Bu maddenin derpiş eylediğı suç :

1. — Yurddaşın hariçte, devletin itibar veya nüfuzunu kırarak şekilde devletin dahili vaziyeti hakkında yabancı bir memlekette asılsız, mubalâğalı, hususi maksada müstenit havadis veya haberler yayması veya nakleylemesi,

2. — Yurddaşın hariçte millî menfaatlara zarar verecek her hangi faaliyette bulunmasıdır.

Bu suçun faili, vatandaş, yurddaştır. Vatandaşın izahına mahal yoktur. Aslen Türk vatandaş olmak veya dileğı üzerine Türk vatandaşlığına kabul edilmek veya tabiiyet kanunu mucibince Türk vatandaş addolunmak arasında bir fark yoktur. Tabii Bulgaryalı bulunan bir Türk, ırk itibarile Türk olmakla beraber Türkiye Devletinin vatandaşı değildir.

Mevzubahis suçu işledikten sonra Türk tabiiyetini ihraz eden yabancı mukaddema işlediğı suçtan dolayı tecziye edilemez. Tıbbı Türkiyeye karşı

harp etmiş bulunan bir yabancının arazi ilhakı veya terki veya hıyar hakkının istimali neticesi Türk vatandaşlığını iktisabı halinde kendisinin Türkiye aleyhine silâh kullanmış olmasından dolayı ittiham olunamayacağı gibi.

İşlediği suçtan evvel veya sonra, her hangi bir sebep ile olursa olsun, Türk vatandaşlık hakkını zayı eden kimseye gelince, bu sabık vatandaş, mes'uliyetten kurtulamaz. Nitekim 3038 numaralı kanunun muaddel 126 inci maddenin 3 üncü fıkrasında devletin şahsına karşı cürümleri ihtiva eden (Birinci bab hükümlerine göre her hangi bir sebeble Türk vatandaşlığı sıfatını kaybeden kimse dahi vatandaş hükmünde sayılır) denilmiştir.

Vatandaşlığın zıyaı sebeblerini nazara almağa mahal olmadığını işarete lüzum yoktur.

Kanunun gayesi, devletin beynelminel menfaati icabı, Türk devletine tebaalık bağlarıyla bağlı bulunan bir vatandaşın, hariçte millî menfaatlara muzur bir faaliyette bulunmasına mani olmaktır.

Vatandaşın, mensup olduğu Türk Devletine zarar verecek hareketlerden ictinap eylemekle mükellef olduğunda şüphe yoktur. Vatandaş devletin bu günkü nizam ve rejiminden memnun olmayabilir. Fakat memnun olmadığı içinde Türk vatandaşı hakkını kayb eylemez. Şu halde vatandaşlığın mükellef kıldığı hukuki ve ahlâki vecibelere riayet mükellefiyeti devam eder. Vatan ise, hür ve millî bir devletin timsalidir. Arazi, kültür, ırk bağları, siyasi ve ve iktisadi rabitalar ile tahakkuk etmiş bir varlıktır. Her hangi bir zamanda bu vatan üzerinde yaşayan devletin şekil ve evsafında vukubulan tebeddül, vatanda bir tahavvül vukuuna sebep olamaz. Şu halde, vatandaş devletin şeklini, rejimini kendi telakkisine uygun bulmayabilir. Fakat bu vatandaşın ahlâki ve hukukî bir vecibesi vardırki, o da, bu devlete zarar verecek hareketlerden ictinaptır. Zira devlete ika edilecek zararın makesi vatandır. Devlet dahilinde böyle bir faaliyetin tevhit edeceği tehlikenin ehemmiyeti az olsa bile, hariçte vahim neticeler vereceğinde şüphe yoktur. İşte fiilin suç sayılması sebebi bundandır.

Fiilin cezalanması için, devlet arazisi haricinde işlenmesi lâzımdır. Kanunumuzda bu nokta (Yabancı bir memlekette) tabiriyle ifade olunmuştur.

Fiilin memleket dahilinde ikâi halinde, diğer şartları da mevcut ise bozgunculuktan bahis olan ve 3531 numaralı kanunla muaddel bulunan 161 inci maddenin tatbik edilmesi lâzım gelir.

Tetkik ettiğimiz suç iki hali ihtiva etmektedir.

Birinci hal: Devletin hariçte itibar ve nufuzunu kırarak tarzda dev-

letin dahili vaziyeti hakkında yabancı memleketlerde asılsız, mubalâgalı veya hususi maksada müstenit Havadis veya haber yaymak veya nakil eylemektir.

İkinci hal ise: hariçte milli menfaatlara zarar verecek her hangi bir faaliyette bulunmaktır.

Görülüyorki, ikinci hal birinci hali tamamlamaktadır. Her iki halde de, ister sulh zamanında, ister harp zamanında olsun, fiilin devlet toprakları dışında işlenmesi icabeder.

Birinci hali tetkik edelim:

Yaymak: Yaymak tabiri havadis veya haberin gayri muayyen kimselerin ıttılama vaz'ı manasına gelir. Kanunda nakletmek tabiride zikredilmiş olduğundan yaymanın az veya çok kimseler arasında vukubulmasının ehemmiyeti yoktur. Yaymak gazete, beyanname, halka karşı nutuk, söz gibi vasıtalarla icra edilir. Şu halde kanunun önlemek istediği zararı tevlide elverişli olacak surette suçlu tarafından haber veya havadisın bir veya ziyade kimselere bildirilmiş olması suça vücut verir.

Kanun yaymanın birden ziyade kimseler arasında vukuunu şart kılmamıştır. Bunu istese idi, bunun asgarî haddini beyan ve irae ederdi. Öğrenen bir kişi bile olsa, bunun tarafından başkalarına bildirilmesi ve yayılması mümkündür. Naklin veya yaymanın esrar tevdii şeklinde veya mahrem tarzda icrasında da fark yoktur. Bilâkis bu tarzda haber vermek haber ve havadisın daha sür'atle yayılmasına vesile teşkil eder. Bir ferde veya kalabalığa yaymak, buna elverişli vasıtaların istimaliyle vukubulurki bunlar da söz, telefon, imzalı veya imzasız mektup, telgraf, açık veya gizli işaret gibi vasıtalarlardır.

Havadis tabirile maksut olan şey; muayyen bir mevzu hakkında halk arasında dolaşan kontrolsüz sözlerdir. Bu sözler, zahiren esaslı görünen tahminler, keşifler, zanlardırki yayan veya nakleden şahsın telkin eylediği itimatla münasip tesir husule getirirler.

Haber ise; gerek tafsilâtlı ve teferruatlı ve gerek bunlardan arı tarzda mazide, hal veya istikbaldeki muayyen bir vaka hakkında verilen malûmatdır.

Haber veya havadisın kat'i veya şüpheli olmasında fark yoktur. Elverirki hariçte devletin itibar veya nüfuzunu kırmış bulunsun. Haberin şüpheli bir eda ile verilmesi hileden başka bir gayeye matuf olmayabilir.

Asılsızlık: Havadis veya haberin hakikate tamamıyla aykırı olması demektir. Halk arasında dolaşan havadis, esasen suçlu tarafından cevelân sahasına konmamış olabilir. Lakin burada suçluluğu teşkil eden şey hava-

disin asılsızlığı olmayup yaymak veya nakleylemek fiilli olduğundan, böyle bir havadisi yaymak veya nakleylemek ile suç işlenmiş olur.

Mubalâga: Bir iş veya vakiayı, unsurlarını veya ahval ve şeraitini veya neticesini değiştirerek tagyir eylemektir.

Hususî maksada istinat: Esasında asılsız olmamakla beraber izhar edilen maksattan başka bir maksada müteveccih beyandır. Bir takım kim-selere kendi menfaati lehine veya başkasının menfaati aleyhine bir fikir telkin eylemek, hakikata yalan hizmeti gördürmektir. Şu halde burada mevzubahis olan havadis veya haber, aslında asılsız veya mubalâgalı değildir. Doğru, mubalâgasız havadisın veya haberin yaymak, nakletmek şeklinde, tarzında, zamanında veya bunlara terfik edilen tafsilâtta hususî bir maksat gizlenmiş olabileceği gibi bunlara muttali olanların vaziyetleri itibariyle de böyle bir maksadın istihdafa mümkündür. Bunu hâkim tayin ve takdir edecektir.

Yayılan veya nakledilen haber veya havadisın mevzuu devletin dahili vaziyetine taallük eylemelidir. Kanun (Dahili vaziyet) tabiriyle kasteylediği hususları tasrih etmemiştir. Şu halde bu vaziyet devletin dahili siyasi vaziyeti olabilir: Kabinenin Rasaneti, halkın ruhi ahvalı, emniyet ve asayiş gibi.

Mali vaziyetde olabilir: Devlet bütçesi, tedavülde bulunan para, borçların tediyesi, yeni borçlara girişilmesi, dünyunu umumiye faizini azaltmak gibi. Bunun iktisadî vaziyete de taalluku olabilir. Halkın ihtiyaçları, bu ihtiyaçların temin çareleri, zirai vaziyet, iflâslar, kuraklık, mevduatın emniyeti gibi. Keza sıhhi vaziyetler de mevzubahis olur: Sarî hastalıkların mevcudiyeti, tahaffuz çareleri gibi. İctimai vaziyetler de dahildir: Evlenme, vefiyat, sigorta, iş, diğer ictimai yardımlar gibi. Hûlâsa, kanunun ictinap eylediği zararı tevlide bais olacak dahili vaziyetine müteallik havadis veya haberleri yaymak veya nakleylemek.

Bu fiilin husule getirdiği zarar, devletin hariçte itibar ve nufuzunun kırılmasıdır. Şu halde bu suç, zarar veren bir suçtur. Lâkin zararın tahakkuku cezanın ayrıca teşdidine sayık olmaz.

İtibar: Devletin itibarı bilhassa siyasi ve mali sahalara taallük eder. Burada zarar, Türk devletininin mali taahhütlerine karşı, mali ve iktisadî vaziyeti hakkında, maliyesinin idare tarzı hakkında yabancıların emniyetini azaltmakla tahaddüs eder.

Nufuz: Devletin nufuzu siyasi ve manevî safhaya taallük eder. Türk devletinin kuvveti, adaleti, hürriyeti, kültürü, ahlâkıyatı, misafirperverliği, velhasıl medeniyeti hakkında yabancıların edinecekleri kanaat derecesiyle ölçülür.

Asılsız mubalâgalı.... Haber veya aavadis yaymak veya nakleylemek suretiyle devlet itibarile ve nufuzunun kırılması, hariç memleketlerde tahakkuk etmelidir. Devlet itibar veya nufuzu hariçte, her hangi şahısların yanında, her hangi mahal ve muhitte kırılırsa kırılısın, mahiyet itibariyle ayrılık yoktur.

İkinci hal: İkinci halde mevzubahis suç, asılsız mubalâgalı.... Havadis veya haber nakil veya neşretmeksizin, yabancı ülkede, milli menfaatlara zarar verecek her hangi bir faaliyette bulunmak suretiyle irtikâp olunabilir. Bu hal, muaddel 161 inci maddenin birinci fıkrasının son kısmında münderiç halin harfiyen aynıdır. Buraya, Hükûmeti, büyük kumanda hey'etini, vekilleri ve bunların mukarrarat ve icraatını kötölemek, bet-hahane tefsirlede bulunmak gibi fiiller dahildir. Bunları hâkim takdir edecektir.

Suçun birinci hallinin ihata edemediği sair muzur faaliyetleri işbu ikinci hal itmam ve ikmal etmekte olduğundan Türk devletinin aleyhine olarak hariçte onun itibar ve nufuzunu kıran diğer bütün fiillerin cezadan kurtulmamaları temin edilmiştir.

Suçun birinci halinde asılsız, mubalâgalı ... Haber veya havadisın nakli veya yayılması neticesinde hariçte devletin itibar veya nufuzunun kırıldığı anda, ikinci halinde de her hangi bir faaliyet neticesinde keza hariçte devletin itibar veya nufuzunun kırıldığı anda suç işlenmiş olur.

Kanun, fiili, tehlike tevlit edeceğinden değil, zarara bais olacağından delayı tecziye etmektedir. Zinaenaleyh kırılmanın veya zararın tahakkuku, fiilin ceza görmesi için esaslı şarttır. Bu sebeble fiilin teşebbüs hali yoktur.

Bir fiilde; maddenin derpiş eylediği hallerin ikisi birden mevcut bulunursa, kanunun bir tek maddesi ihlâl olunduğu için, suç yine bir tanedir.

Bu suç kasdidir. Binaenaleyh taksiri şekli cezaya maruz değildir.

Fail serbest iradesi ve şuuruyla, memleketin dahili vaziyeti hakkında asılsız, mubalâgalı, hususi maksada müstenit haber veya havadisi yabancı memleketlerde yaymak veya nakleylemek kasdi veya milli menfaatlara muzur her hangi diğer faaliyette bulunmak maksadı ile hareket etmiş olmalıdır. Failde; fiili neticesinde devlet nufuz veya itibarını hariçte kırmak veya sair milli menfaatlara zarar vermek kasdının mevcudiyetini aramağa lüzum yoktur. Zira bu neticeler, suçun ruhi unsuru olmayup fiilin cezalanması şartıdır.

Faili bu fiile sevk eden amillerin suç üzerinde tesiri yok isede ahkâm umumiyyeye dahil hafifletici veya ağırlaştırıcı ahval nazara alınmak lâzımdır.

**İsviçre Borçlar ve Türk Ticaret
Kanunlarına Göre**

Limited şirketler

Yazan : Genevre Hukuk
Fakültesi mezunu N. SEYLÂN

I

Mukaddeme

Limitet (mahdut mes'uliyetli) şirketlerin tarihçe, tarif ve tesis suretleri.
Tarihçe: Limitet şirketler 19 uncu asrın sonunda ilk defa olarak Alman kanununda yer almıştır. Evvel emirde bu şirketlerin faaliyeti Almanyanın müstemlekelerine ve müstemlekelerile olan ticari münasebetlerine münhasır kılınmak istenilyordu. Fakat kısa bir zamanda bütün memleketin dahilinde mühim ticari bir rol oynamaya başladılar.

Her ne kadar ilk zamanlarda mahdut mes'uliyetli şirketler bir sermaye toplama, bir nevi „Tahvilâtsiz Anonim Şirketler.” gibi addediliyor idi isede gitgide muayyen kimselerin ticari bir gayeye irişmek için toplanması noktasından inkişaf ederek, iktisadi bakımından Kollektif Şirketlere yaklaşmıştır. Diğer taraftan, mes'uliyetin ilerde göreceğimiz şekilde tahdidi bu şirketlerin ticari hayatta revaç görerek yayılmalarının en büyük amillerinden biri olmuştur.

Limitet Şirketler 1906 da Almanyadan Avusturya ve 1925 te de Fransaya ithal edildi. İtalya elyövm bu bahisle meşgul olmaktadır.

İsviçrede her ne kadar bu şirketler ilk önce büyük bir alâka uyardırmamışlarsa da bilahere adeta mahdut mes'uliyetli şirketleri tanımak mecburiyeti karşısında kalan federal hükümet Anonim Şirketler kanununun tadili anında Limitet Şirketleri de borçlar kanununa ithal etmiş ve kanun 1 Temmuz 1937 tarihinde mer'iyete girmiştir.

İsviçrede Limitet Şirketlerin kanuna ilticasına belli başlı iki sebep gösterebiliriz:

1 — Tadil edilen Anonim Şirketler kanunu mucibince bir Anonim Şirketin 50.000 İsviçre frangından dun bir sermaye ile tesisi imkânsızlığı, daha ufak mikyastaki teşebbüsler, meselâ: Karteller için elverişli bir şirket şekli aramak mecburiyetini ihdas etmiştir. Netekim Anonim Şirketler için yalnız asgarî 50.000 İsviçre frangi sermaye sahibi olmak mecburiyeti vazedilmişken, mahdut mes'uliyetli şirketlerin sermayeleri asgarî ve azamî tahdit edilmiştir. İsviçre borçlar kanununun 773 üncü maddesine göre asgarî had 20.000 ve azamî had 2.000.000 franktır. Sermaye için azamî bir haddin tesbiti mahdut mes'uliyetli şirketlerin sermayeden ziyade şahıslara istinad eden bir şirket şekli olarak telakki edilmesi ve bu şirketlerin muayyen ve birbirlerine müteakabil itimatları olan kimselere hasredilmek arzusundan mütevellittir.

2 — Diğer taraftan beynelmil el bir âdet vechile ecnebi Limited şirketlerin İsviçredeki şubeleri İsviçre Ticaret odasıncı tanıyor, halbuki İsviçre vatandaşlarına böyle bir şirket kurmak hakkı verilmiyordu.

Limited şirketler borçlar kanununa ithal edilirken, diğer memleketlerde müşahade edilen karışıklık ve zaafılar bertaraf edilmek gayesile şirket kurma şartları ve mes'uliyet bahisleri ciddi bir şekilde ağırlaştırılmıştır.

İsviçre borçlar kanununda Limited şirketlere hasredilen 28 inci kısım beş bahse sığdırılmış 56 maddeden müteşekkildir. Bu beş bahis: Ahkâmı umumiye, şeriklerin hak ve mecburiyetleri, şirketin tesis sureti, şirketin infisah ve şeriklerin çekilmeleri, ve mes'uliyet bahsidir.

Mahdut mesuliyetli şirketler Türk Ticaret kanununun 7 inci faslını teşkil etmekte ve 14 maddeden mürekkep bulunmaktadır. Gayet sathi olan bu bahiste mes'elenin ehemmiyetile mütenasip olmayan bir sathilik, mühim eksiklikler mevcut bulunmakta, ilmi hiç bir taksim ve tertip müşahade edilmemekte ve bu gibi şirketlerden tevhit edecekleri karışıklıkların önünü alabilecek kanunî veya statüler de zikredilebilen tedbirler görülmemektedir.

Tetkikimiz Limited şirketlerin en mükemmel bir tarzda tanzim edildiğine kanaat getirdiğimiz İsviçre kanununa istinat edecek, ve bu meyanda Türk ticaret kanununun bu mes'eleye hasrettiği maddeler göz önünde bulundurularak eksiklikler, boşlukluklar mukayeseli bir tarzda tebarüz ettirilecektir.

Burada, Berne Üniversitesi Profesörlerinden «Theo Guhl» in İsviçre kanununa göre mahdut mes'uliyetli şirketler namındaki eseri iktibas edilmiş ve aynı zamanda bir çok yerlerde doğrudan doğruya İsviçre borçlar kanununundan istifade edilmiştir.

Tarif: İsviçre borçlar kanununun 772 inci maddesine göre, Limited

şirketleri, hukukî vasıfları itibarile Anonim ve Kooperatif şirketlerde olduğu gibi şahsiyeti hükmiyeyi haizve şürekânın temin ettiği miktarda muayyen bir sermayeye sahip ve bir ünvan altında toplanan bir cemattır. Her şerik şirketin borçlarından müteselsilen şirketin sermayesi nisbetinde mes'uldur. Filhakika şirket sermayesi eshama münkasem değildir, fakat şeriklerin mes'uliyeti Türk Ticaret kanununun kabul ettiği gibi yalnız şürekânın şirkete koydukları sermaye nisbetinde olmayıp bu had di aşmakta fakat en nihayet şirketin sermayesi nisbetini geçmemektedir.

a — Limited Şirketlerin Kooperatif vasıfları iki veya daha fazla kimse veya hükmi şahısların veyahut hususi şirketlerin (meselâ: Kollektif ve komandit şirketlerin) birleşerek hükmi şahsiyeti haiz yeni bir birlik kurmalarındadır. Mahdut mes'uliyetli şirketlerin teşkilâtı Anonim şirketlerinkinden daha basit olduğu için şirketin kuruluşu anında asgari iki şerikin bulunması kâfi gelmektedir. Mamafih şirketin kuruluşunu müteakip şeriklerden birinin çekilmesi İsviçre kanununun menettiği mahdut mesuliyetli tek tüccar vaziyetinin hadis olmak imkânı mevcuttur.

Limited Şirketlerde şerik adedinin bire inmesi veyahud şirketin idaresini deruhde eden uzuvların eksilmeleri anında (L. B. K. 775) inci maddesinde her hangi bir şerike ve yahud şirketin bir alacaklısına mahkemeye müracaat ederek şirketin feshini talep etmek hakkını bahsetmiştir.

Mahkeme fesih kararını vermeden evvel şirkete vaziyetini kanunun gösterdiği şekilde düzeltilmesi için muayyen bir mühlet verir veyahud davacı tarafın dileği üzerine icab eden tedbirlerin alınmasını emreder. Eğer mühletin hitamında kanunî vaziyet hadis olmamış ise, şirket feshedilir.

Yukarda verilen izahattan görüleceği veçhile kanunî vaziyeti ihdas için mahkemenin doğrudan doğruya bir müdahale hakkı yoktur. Bu müdahale ancak bir şerik ve yahud bir alacaklılarının müracaatı üzerine yapılabilir. İsviçre kanununun bu hattı hareketi kabul etmesinin sebebi Limitet Şirketlerde şürekânın me'suliyetlerinin geniş ve şumulü oluşundan mütevellittir. Netekim şirkette tek bir şerik bile kalsa, mes'uliyeti şirkete iştirak ettiği sermaye nisbetinde değil, fakat şirketin kayıt ettirdiği sermaye nisbetindedir. Diğer taraftan tek kalan şerikin borcunu ödeyemeyecek vaziyete düşmesi, şirketin kuruluşu anında kendisile beraber bulunan diğer şürekânın da bilâhare göreceğimiz şekilde mes'uliyetini intaç eder. Binaenaleyh zarara uğrayacak kimseler, şirket kurulırken şerik bulunanlar ve şirketin alacaklılarıdır. Netekim kanunî vaziyetin ihdas edilmesi talebi hakkı bunlara verilmiştir.

Her nekad (T. T. K. 506) inci maddesinde şürekânın asgari adedi:

ni iki olarak tesbit etmiş ise de, şeriklerden birisinin çekilmesi ihtimalinde hadis olacak hukuki vaziyeti düşünmemiştir. Şürekânın mes'uliyetini şirkete koydukları sermaye nisbetine münhasır kılan bir kanun için bu eksiklik ticari hayatta bir emniyetsizlik ve şirketin alacaklıları için bir ziyan membaı olmak tehlikesini haizdir.

3 — Şirket kurulmadan evvel Statüler [*] vasıtasile tesbit edilen sermaye şürekânın adedi nisbetinde hisselerle taksim olunur. Her şerikin „1000” İsviçre frangından aşağı olmayan veya „1000” frangın mislinden mürekkep hissesi mevcut bulunur. Hisseler her ne kadar muhtelif kıymette olabilir ise de bu kıymet ne bin frangtan dun ve ne de bin frangın mislinden gayrı bir kıymetten mürekkep olamaz. (I. B. K. 774/1)

Bundan başka hisse senedi bir esham addedilmediğinden, „kıymetli evrak” değildir.

Hisse bedellerinin şirkete ödenmesi şirketin sermayesini teşkil eder ki, bu sermaye (20.000) franktan dun ve 2.000.000 dan fazla olamaz. (I. B. K. 773) Asgari sermaye haddinin tesbitinin sebebi ticari muamelât için icap eden krediyi temin etmek kaygusudur. Mamafih şirket asgari sermayenin yarısını topladığı takdirde kanuna muvafık bir tarzda teşekkül edebilir. Zira şirketin kuruluşu anında şerik hisse bedelinin nisfını ödemek mecburiyetindedir. (I. B. K. 774/2) Asgari sermayenin nisfi olan („10 000,”) İsviçre frangı toplanamadığı takdirde mahdut mes'uliyetli bir şirket kurmaktan vazgeçilerek, şeriklerin şahsen müteselsilen ve bütün mallarile mes'ul oldukları kollektif veyahut gayrı mahdut bir şekilde mes'ul bulundukları Komandit Şirketlerden birisine müracaat etmek zarureti peyda olmalıdır.

Sermaye için tesbit edilen azami had, ticari büyük teşebbüsler için anonim şirketlere müracaat ettirmek arzusundandır.

Diğer taraftan, şeriklerin rey hakları hisselerile mütenasip bir şekildedir. Bin franklık bir hisse bir rey hakkı verir. Bundan maada, şürekânın senelik bilânço neticesine göre intisab ettikleri temettü hakkı da hisse bedelleri üzerinden ödedikleri miktar nispetine göre tesbit olunur. Netekim statüler aksini vazetmediklerinde hisse bedeli üzerinden teahhüt ettiği miktarı ödemek mecburiyetindedir. Eğer statüler (Versemente supplementairse — Munzam tediye) namı altında şeriklerden teahhüt ettikleri hisse bedellerinden gayri şirkete mevaddı iptidaiye veya mal vermek mecburiyetini vazetmişler ise (I. B. K. 803/3) Bunlarda yukarıda söyledigimiz nisbet dahilinde yapılır.

[*] Umumiyetle, şirket mukavelesi veya şirket nizamnamesi „Statü,” yerine kullanılmaktadır. Fakat „Statü,” tabirinin hukuki lisanımıza girmesinde hiç bir mahzur görülmediğinden bundan böyle „Statü,” kelimesi muhafaza edilecektir.

Fakat şerikin mes'uliyeti şirketin sermayesine iştirak ettiği hisse bedeli nisbetinde değildir. Şerikin mes'uliyet hududu Limitet Şirketin Ticaret Odası kütüğüne kaydettirdiği umum sermayesi mikdarıncadır. (I. B. K. 802/1) Maamafih bu mes'uliyetten sermayenin ödendiği nisbette affolunurlar. (I. B. K. 802/2) Bu demektir ki eğer statülerde şirketin sermayesi olarak gösterilen miktar toplanmamış ve şirketin emrine verilmemişse, şirketler teahhüt ettikleri miktarları ödeyerek tesbit edilen sermayeyi toplamakla mükelleftirler. Aksi takdirde her şerik kaydettirilen ve toplanmayan sermayeden mes'uldür. Zira şirketle iş yapan bir üçüncü şahıs şirketin kaydettirdiği sermayesine istinad ederek şirketle muamelâta girer.

Netekim eğer şirketin sermayesi haksız yere dağıtılmış, temettü ve faizlerle eksilmiş ise, şeriklerin mes'uliyeti bu nispet dahilinde eksilmez. (I. B. K. 802/2).

Kanunun mes'uliyet bahsini yukarda gösterilen tarzda kabul edişi, hisselerin ve sermayenin ehemmiyetini, gerek şirketin alacaklılarına ve gerek şeriklere karşı arttırmıştır. Netekim şirket, müdürleri vasıtasile, ve her sene ticaret odasına takdim edeceği raporda şeriklerin bir listesini, bunların hisselerini ve hisse bedelleri üzerinden ne miktarda tediyatta bulunduklarını göstermek mecburiyetindedir.

2 — Şirketin idare ve temsili.

Limitet Şirketlerin idare ve temsil bahislerinde İ. B. Kanunu alâkadarlara büyük bir serbesti bırakmıştır. Netekim, Limitet Şirketler asgari iki azadan müteşekkil olmak mecburiyetinde bulundukları gibi şeriklerin adedi bir kaç düzünede olabilir.

Kanunun idare ve temsil bakımından bıraktığı serbestinin sebebi Limitet Şirketlere kolaylık göstererek adetlerini fazlaştırmak kaygusundadır. Mahdud mes'uliyetli şirketler yalnız icrayı ticaret etmek, bir fabrika işletmek veyahut ticari bir şekilde her hangi bir sanayi icra etmek için değil, fakat (İ. B. K. 772/3) her hangi iktisadi bir gayeye erişmek için de kurulur.

(T. T. K. 504) de Limitet Şirketlerin gayelerini menfi bir tarifle tahdit etmiş bulunuyor. Bu gibi şirketler yalnız sigortacılık için kurulamıyorlar. Kanunumuz, maksadı teşekkülü tamamiye serbest bırakmaktadır. Fakat Limitet Şirketlerin teşekküllerinin gayeleri bilhassa ticari ve yahut iktisadi olmalıdır.

Şirketin idare ve temsili, alâkadar şeriklerin arzusu veçhile veya umum şürekâ tarafından kollektif bir tarzda icra edilebildiği gibi (I. B. K. 811/1) şürekâ hey'eti umumiyesinin kararı ve yahut statülerde zik-

redilmek şartile muayyen şirketlere dahi verebilir. (I. B. K. 811/2) Bundan gayri (I. B. K. 812/1) idare ve temsil hakkını şirketle hiç bir alâkası olmayan üçüncü şahıslara tevdi etmektedir. Meselâ müdürler gibi.

Şirket, mümessillerinin vazifelerinin icrasında teşhhüt ettikleri muamelâtı ticariye ve neticelerinden mes'uldür. (T. T. K. 510) uncu maddesinde limitet şirketlerin idare mes'elesini, İsviçre kanununa müşabih bir şekilde halletmiştir. İdare uzuvları ya hissedarlardan veyahut hissedar olmayan kimselerden, yani müdürlerden müteşekkildir.

3 — Mahdut mes'uliyetli şirketlerin tesis suretleri.

Limitet Şirketlerin tesislerine ait kanuni hükümler yakın bir tarzda Anonim Şirketlerin kuruluş hükümlerine benzer.

Umumî kurucular Limitet bir şirket kurmak arzularını noter tarafından tanzim edilen resmî bir evrakta tesbit ettirir, şirketin statülerini hazırlar ve şirketi ticaret odası kütüğüne kaydettirirler.

Şirketin tesis ameliyesi aşağıda gösterilen muhtelif safhaları arz eder:

a — Asıl tesis ameliyesinden evvel müstakbel şirketler arasında bir görüşme ceryan ederki burada hiç bir kayda tâbi olmadan ve serbesçe şirketin gayesi, merkezi, esas sermayenin azamî haddi ve her şirketin hissesi tesbit edilir. Aynı zamanda aynı sermaye ve mevsuf tesis hakkında münakaşalar yapılır ve statülerin ihtiva edecekleri ihtiyari kayıtlar hakkında konuşulur. Bu meyanda (Munzam tediyat - Versements supplementaires) ve tali tediyat (pestations accessoires) mes'elesi büyük bir ehemmiyet kespsetmektedir. Anonim şirketlerin aksi olarak, Limitet şirketlerde hisseleri ödemek mecburiyetinden gayrı bir de tali tediyat mecburiyeti vazetmek mümkündür: Meselâ şirkete gerek satılma ve gerek başka malların istihsali için lüzumlu muayyen malları temin etmek, muayyen fiatlar tesbit ederek bunlara itaat etmek, muayyen pazarlarda mal tedarik etmek, etmemek gibi şartlar tali tediyattan addedilmekte ve yalnız statülerde zikredildiği takdirde şirketler için riayeti mecburi addedilmektedir. (I.B.K. 777/2) Umumiyetle munzam ve tali tediyat bir nizamnamede zikredilir.

b — Statülerin tanzimi yukarda bahsettiğimiz müstakbel şürekânın görüşmeleriyle yakından alâkadardır. Anonim şirketlerde olduğu gibi burada İsviçre borçlar kanunu statülerin mecburi kayıtlarile ihtiyari kayıtların birbirinden tefrik etmektedir. İhtiyari kayıtlar statülerde zikredildiği zaman şürekâ için riayeti mecburi addolunur. (I.B.K.777) inci maddesinde bu hükümleri 11 olarak tesbit etmiştir.

Mecburi kayıtlara gelince, bunların zikredilmeleri statülerin kanuni

bakımdan tam olmaları için elzemdir. (I.B.K. 776) de mecburi kayıtlar berveçhizirdir.

1 — Şirketin ünvanı ve merkezi

2 — Şirketin mevzuu

3 — Şirketin esas sermayesinin miktarı ve her şerikin taahhüt ettiği hisse bedeli.

4 — Şirketin neşriyatının ne şekilde yapılacağı.

Buraya kadar 2,3 ve 4 numaralarda gösterilen kayıtlar hakkında bir fikir edindik. Şimdi kısaca şirketin ünvanı ve merkezinden bahsedelim.

Limited şirketlerde ünvan, hakikata uygun olmak ve bir hata tevline meydan vermemek prensiplerine riayet şartile serbestce seçilebilir.

Şirketin ünvanı bir şahıs veya eşya ismi olabilir. Fakat bu gibi şirketlerin hususiyetlerini tebarüz maksadile «Mahdut mes'uliyetli» ünvanını ilâve kanunu bir mecburiyettir. (I.B.K. 949/2)

Şirketin merkezide serbest bir şekilde seçilir. Kanun burada hükmi şahısların merkezlerini tayin etmek hususundaki serbesti prensibinden mülhem olmuş ve böylece kollektif şirketler kanundan ayrılmıştır.

Adi şirketlere tatbik olunan hüküm, şirket merkezinin, müessesenin işlerini yaptığı mahalde bulunmasını intaç eder. Halhuki limited ve Anonim şirketlerde merkez başka bir mahalde bulunabilir ki bu vaz'iyet İsviçrede oldukça bir ehemmiyet arz etmektedir. Zira muhtelif kantonlarda vergiler aynı olmadığından şirket merkezini vergi noktai nazarından kendi menfaatları için en elverişli olan kantonda seçer. Diğer taraftan, şirket statüsünü tescil ettirdiği ticaret odası kütüğüne iş merkezini de kaydettirmek mecburiyetindedir.

2 — Yukarda mevzubahsettiğimiz statülerin ihtiyari kayıtları arasında en mühimlerinden biri aynı sermaye ve mevsuf tesis mes'eleleridir. Bu nevi sermayelerin bir çok memleketlerde dürüst olmayan muamelelere meydan verdiği, meselâ ufak kıymetteki ayinleri, yüksek bir kıymeti haizmiş gibi şirket sermayesine sokarak şürekânın kandırılması gibi suiistimallerin hadis olduğu müşahade edilmiştir. Netekim böyle hadiselerin vukuuna meydan vermemek maksadile İsviçre borçlar kanunu limited şirketlere, Anonim şirketlere tatbik ettiği koruyucu hükümleri tatbik etmiştir. (I.B.K. 628.629.630.) Fakat limited şirketlerde tedrici teşekkül imkânsızlığından Anonim şirketlerde mevzuu bahsolan şirket kuranların verecekleri rapor ve prospektüs mecburiyeti burada tatbik olunamamaktadır. Mamafih buna mukabil kanun mahdut mes'uliyetli şirketlerin statülerinde mevsuf tesis ve aynı sermayeye ait malûmatın mufassal bir şekilde verilmesini mecbur kılmaktadır. (I.B.K.778) Bu meyanda ayinleri veren veya malları şirkete terk eden şerikin ismi, ay-

ni sermayenin ve şirkete devredilen emvali gayrimenkulenin tarifi, kıymetleri, ne fiyata kabul olundukları, ve bil mukabile şirketin deruhde edeceği taahhüdat. Bütün bu malûmatın stâtülerde zikredilmesi kanunî bir mecburiyettir. Bu malûmatın statülerde zikredilmesi ve edilmemesinin neticeleri ayrıdır. Eğer bu malûmat zikredilmemiş fakat şirketi kurulanlar aralarında anlaşarak bazı şürekânın nakit sermaye yerine aynı sermaye vermesini kararlaştırmış bile olsalar veyahut statülerin ihtiva ettikleri malûmat gayri hâfi addedildiğinde, bu anlaşmaların hiç bir hukiki kıymeti olamaz hatta şirketin tesisini müteakip aynı sermaye kabul edilmiş bile olsa, şerik nakit sermaye ödemek mecburiyetinden kurtulmuş değildir.

Filhakika kanunun bu bahisteki titizliği kolaylıkla anlaşılmalıdır. Zira üçüncü şahıslar şirketin statülerinde zikredilen sermayesini, bilhassa nakit sermayesini nazarı itibara alarak kendisine kredi açarlar, ve bu bakımdan şürekânın arasında cereyan edebilecek gizli ve hususî anlaşmaların hiç bir kıymeti olamaz, ve şirketin alacaklılarına karşı şerik hisse bedelini ödememiş addolunur.

Eğer statüler aynı sermaye ve mevsuf tesis hakkında kanunî bütün malûmatı mufassalan vermişler ise, şekil bakımından hiç bir yolsuzluk yoktur. Fakat burada başka bir tehlike mevcuttur. Statülerde serd edilen kıymetlerin mübalâğa edilmesi; böyle vaz'iyetlerde dahi şirketin alacaklılarına karşı hisseler tam ödenmemiş addolunabilir, ve alacaklılar esas sermayenin tam olarak ödenmediğini ileri sürerek şürekânın müteselsilen mes'uliyetini mevzuubahsederler.

(I. B. K. 802/2)

Aynı sermaye ve emvali gayri menkulenin statülerde gösterilen kıymetlerinin doğru olduğunu isbat etmek şirketin alacaklısı tarafından aleyhine dava ikame edilen şerike, müdürlere, veyahut iflâs dairelerine düşer. Statülerde gösterilen kıymetlerin doğru olduğunu isbat etmek bazen ayinleri şirkete veren şerike düşdüğü gibi, her hangi bir şerik dahi alacaklıların daveti üzerine aynı delili getirmek zarureti karşısında kalır.

Eğer ayinler bir üçüncü şahıstan alınmış ise kıymetlerinin mübalâğa edilmiş olmasından yalnız şerikler mes'uldurlar. Bu sebebdendir ki aynı sermaye ve mevsuf tesislerle teşekkül eden şirketlerde, umum şürekâ büyük bir titizlik göstererek şirkete devredilen malların hakiki kıymetlerini tedkik, ve ileride her hangi bir alacaklının talebine karşı koyabilmek için ellerinde, eksperlerden alınmış bir kıymet raporu bulundurmak ihtiyatını göstermelidirler.

Limited şirketlerde hakiki teessüs ameliyesi Anonim şirketlerin anı

teşekküllerinde olduğu gibi umum şürekânın mahdud mes'uliyetli bir şirket kurarak statülerin muhteviyatını tasvip ettiklerini beyan eden ifadelerini ve imzalarını havi noterlik tarafından tasdikli bir mukavele ile olur.

Hukukî noktai nazardan bu ameliye bir akit icrasına müşâbih değildir. Burada gerek diğer şürekâya, ve gerek şirketin alacaklılarına karşı şeriklerin tek taraflı taahhütleri vardır. Bu nokta'î nazardan Limited şirketlerde hisse almak, Anonim şirketlerin teşekküllerine esham sahibi olarak iştirâk keyfiyetine müşâbihdir.

İsviçre borçlar kanunu, yukarda bahsettiğimiz noter tarafından tasdikli mukaveleden mada, şirketin teessüsüne iştirak edenlerin ve ticaret odası memurunun bütün hisselerin şürekâ beyninde alındığını kanunen veya statülerle tesbit edilen hisse bedeli yüzdelerinin şirketin emrine ödendiğini beyan ve tasdik etmeleri mecburiyetini sarihen vaz etmiştir. (I. B. K. 779/1,2) Diğer taraftan noterlik teessüs ameliyesinde serdedilen muhtelif evrakın kendisine ve kurma ameliyesine iştirak edenlere tevdi edildiğini beyan eder.

Şirketin aynı sermaye veyahut mevsuf tesis suretile kuruluşunda hisse bedellerinin asgarî yekununun toplanması keyfiyetini ayinlere ait anlaşmalara itibar edildiği ve asgarî yekûnun ayinlerle toplandığını mübeyyin beyannamelerle ikame edilir. Anonim şirketlerde olduğu gibi Limited şirketlerde de ayinlerin «couverture» olarak kabul edilebilmesi için, şirketin tescilini ve bunun neticesi olan hükmi şahsiyeti kazanmasını müteakip, onların üzerinde bir müstemlik hakkı kazanarak istediği gibi kullanmas ile mümkündür.

e. Tessüs ameliyesi tıbkı anonim şirketlerde olduğu gibi, yani ticaret odası kütüğüne şirketin tescil talebi ve mahdud mes'uliyetli şirketin tescili ile nihayete erer.

Şirketin temsil azaları bu tescil talepnamesini imzalamakla mükelleftirler.

Tescil talebi: A — Bütün şürekânın isimlerini, ikâmetgâh ve miliyetlerini, B — Her şerikin hisse bedeli miktarını ve bu miktar üzerinde ödediği parayı, müdürlerin isimlerini, D — Şirketin temsil şekli hakkındaki malûmatları ihtiva eder.

(I. B. K. 813) maddesinde müdürlerden birisinin ikâmetgâhının İsviçre toprağı hudutlarında bulunmasını şart koşar.

Diğer taraftan tescil talepnamesine evrakı müsbite olarak statülerin asıllarına mutabık birer nushaları ve şirketin tesis ameliyesini alâkadar eden evrak ilâve olunur.

Bundan başka, kanun, mütaliplerin bütün hisselerin alındığını, asgarî

sermayenin toplandığını ve şirketin emrini amade bulunduğunu isbat etmeğe icbar eder.

Ticaret odasına takdim edilen tescil talepnamesinin bu derece mufassal oluşundan kütük memurunun kendisine tevdi edilen evrakın sahihliğini tahkike mecbur olduğu neticesine varmamak gerektir. Zira böyle bir vaziyette memura düşecek mes'uliyet gayet ağır olabilir.

Tescil talepnamesinin mufassal oluşunun sebebi, memurun teessüs ameliyesinin şekil noktai nazarından kanunî bir tarzda cerayan etmiş olduğunu müşahade etmesine yardım eder. Netekim teessüs ameliyesinde kanuna ve ahlâka mugayir hareket edildığını öğrenen memur tescil talebini rettetmek hakkına malikdir.

Kanun mufassal bir şekilde ticaret odası kütüğüne kaydedilecek malûmatı derpiş etmiştir. Bu meyanda, Statüleri mecburi ve ihtiyari kayıtlarından ticaret aleminin ve şirketin alacaklıları için ehemmiyet arz eden malûmat verilir.

- 1 — Statülerin tarihleri
 - 2 — Şirketin ticaret ünvanı ve merkezi
 - 3 — Şirketin mevzuu ve ne kadar zaman için kurulduğu
 - 4 — Her şerikin isim, ikametgâh ve milliyeti. Eğer şirket hükmi şahıslar ve ticari müesseselerin birleşmesiyle kurulmuşsa bunların nam ve merkezleri.
 - 5 — Şirketin esas sermayesi ve her şerikin vaz'ını taahhüt ettiği sermayenin mikdarı.
 - 6 — Aynı sermaye ve mevsuf teessüsler hakkında malûmat.
 - 7 — Müdürlerin isim, ikametgâh ve milliyetleri.
 - 8 — Şirketin temsil şekli.
 - 9 — Şirketin neşriyatının ne suretle yapılacağı.
- (I. B. K. 781)

Hukukî noktadan, Limited şirket, ticaret odası kütüğüne kayıtlı, hükmi şahıs olarak vücut bulur. Teessüs ameliyesinde bir hata bile olsa tescil bu hatayı örter ve Anonim şirketlerde mümkün olan, şirketin infisahını talep hakkı burada kullanılamaz.

İsviçre borçlar kanununu 783/1 de hükmi şahsiyetin başlangıcını, tescil ameliyesiyle olduğunu sarih bir tarzda zikretmiştir. Türk ticaret kanunu şirketin hangi andan itibaren hükmi şahıs olarak vücut bulduğu hakkında hiç bir hüküm ihtiva etmemektedir. Bu noksan, şirketin kuruluş anında şirket hesabına yapılan muamelâtin mes'ullerini ararken karşık vaziyetlerin tâhadüsüne sebep verebilir. (***)

(***) Sonu vardır.

**Millî korunma kanununa göre ittihaz ve Resmî Gazete
ile neşredilen kararnamelerin ve adı geçen
gazetenin tarih ve numaralarını
gösterir liste**

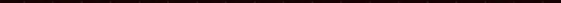
Kararnamelerin		K. No :	Resmî Gazetenin	
Tarihi	No: su		Tarihi	No : su
14/2/1941	15194/2	(98)	20/2/941	(4739
14/2/941	15165/2	(99)	18/2/941	(4737
14/2/941	15166/2	(100)	18/2/941	(4737
14/2/941	15167/2	(101)	18/2/941	(4737
14/2/941	15168/2	(102)	18/2/941	(4737
14/2/941	15169/2	(103)	18/2/941	(4737
14/2/941	15170/2	(104)	18/2/941	(4737
14/2/941	15171/2	(105)	18/2/941	(4737
18/2/941	15226/2	(106)	22/2/941	(4741
18/2/941	15172/2	(108)	18/2/941	(4737
14/2/941	15195/2	(109)	20/2/941	(4739
14/2/941	15196/2	(110)	20/2/941	(4739
14/2/941	15197/2	(112)	20/2/941	(4739
18/2/941	15227/2	(113)	22/2/941	(4741
18/2/941	15228/2	(114)	22/2/941	(4741
18/2/941	15224/2	(115)	21/2/941	(4740
1/3/941	15268/2	(116)	6/3/941	(4751
1/3/941	15269/2	(117)	6/3/941	(4751
1/3/941	15270/2	(118)	6/3/941	(4751
1/3/941	15271/2	(119)	6/3/941	(4751
10/3/941	15374/2	(120)	19/3/941	(4762
10/3/941	15375/2	(121)	19/3/941	(4762
17/3/941	15389/2	(122)	21/3/941	(4764
17/3/941	15402/2	(123)	21/3/941	(4764
26/3/941	15464/2	(124)	1/4/941	(4773
27/3/941	15490/2	(127)	3/4/941	(4775
2/4/941	15521/2	(125)	5/4/941	(4777
2/4/941	15522/2	(126)	5/4/941	(4777
2/4/941	15503/2	(128)	5/4/941	(4777

**Resmî Gazetede çıkan Temyiz mahkemesi
tevhidî içtihat kararları**

Karar		Neşrolunan Resmî Gazetenin	
Tarihi	No: su	Tarihi	No: su
9/10/1940	47 E.	1/2/941	4723
	80 K.		
23/10/1940	41 E.	8/2/941	4729
	82 K.		
34 - 44	E.	1/3/941	4747
	93 K.		
	36 E.	11/3/941	4755
	91 K.		

310

550

361

362